

A black and white photograph of a church and a round tower. The church, Trinitatis Kirke, is a long, dark building with a series of tall, narrow windows. To its right is the Rundetårn, a circular brick tower with arched windows and a domed roof. A large, leafy tree is in the foreground on the left, partially obscuring the church. A street lamp is visible near the tree. The sky is bright and clear.

TRINITATIS
KIRKE
OG
RUNDETÅRN

TRINITATIS KIRKE OG RUNDETÅRN

ved

POVL SKADHAUGE

Interiør set mod øst.

Billedet på titelsiden er udsigt fra Daells Varehus.

Dette hæfte er en samling artikler fra Trinitatis Kirkeblad, der efter opfordring af menighedsrådet blev skrevet i årene 1970-73. De er her trykt i en anden orden, men ønsket om at bruge den samme sats til trykningen har medført, at der kun har kunnet foretages meget få ændringer, og der kan derfor være noget ujævnt i fremstillingen og enkelte gentagelser. Det er også forklaringen på den særlige typografiske opsætning.

Som grundlag for artiklerne er naturligvis brugt den foreliggende litteratur om Trinitatis Kirke og Rundetårn, først og fremmest Nationalmuseets værk om Danmarks kirker, hvori det pågældende afsnit er skrevet af den afdøde museumsinspektør, dr. phil. JAN STEENBERG. Uden denne omfattende beskrivelse ville jeg næppe have turdet påtage mig opgaven.

Forinden noget blev skrevet, er materialet så vidt muligt eftergået ved selvsyn i kirken og tårnet; der har herved kunnet bringes nogle mindre rettelser.

Fremstillingen kan forhåbentlig være en nyttig vejledning for besøgende i kirken og tårnet. I øvrigt henvises til litteraturlisten bag i hæftet.

For lån af klichéer til en del af billederne bringes en tak til Nationalmuseet.

Juni 1975.

POVL SKADHAUGE

REGISTER

Altersølvet	<i>Side</i> 15
Altartavlen	13
Bygningshistorie og -beskrivelse	5
Caspar Finckes gitter	9
Døbefontene	17
Dåbsfadet	19
Englene på korsranken	14
Gravminder i kirken	27
Gravsten på kirkepladsen	35
Kirkepladsen	32
Lysekronerne	22
Malerierne i koret	15
Orglet	24
Pengeblokke	26
Prædikestolen	20
Rebus-indskriften på Rundetårn	10
Rundetårns portal	12
Stolestaderne	22
Uret	21
Vindelgangen	10
Våbenerne på orglet	24
Våbenrosetten	7

Bygningshistorie og -beskrivelse

Sacrosanctæ Trinitatis templum, librarium palatium et admirandi operis stellæburgum – en kirke for den hellige Trefoldighed, en bøgernes højborg og en stjerneborg af vidunderlig udførelse! Med disse ord fra den latinske indskrift på den sydlige tavle på Rundetårns portal fortælles der om bygningens bestemmelse. Det var tanken, da Christian IV satte opførelsen af Trinitatis kirke og Rundetårn i værk, at bygningen skulle tjene de tre formål: at være kirke for studenterne ved Københavns universitet, at rumme universitetets bibliotek og – i tårnet – et astronomisk observatorium.

Det forberedende arbejde var begyndt i 1636, og den 7. juli 1637 blev grundstenen lagt under tårnet, der også blev først færdigt; under rebusindskriften på facaden læses årstallet 1642, og i gitteret på toppen tre steder 1643. Den sidste hvælvingssten skal være lagt i kirken 7. juli 1651, men først Trinitatis søndag den 1. juni 1656 blev kirken indviet.

Patronatsretten blev overdraget til Universitetet den 6. juli 1658. Senere blev kirken sognekirke, da den aldrig fuldførte Sanct Anna Rotunda kirkes sogn 1661 blev tillagt Trinitatis. Imidlertid var der strid om sognegrænserne; først 1683 blev sognets grænser fastlagt, og Trinitatis fik en borgerlig værge ved siden af den akademiske. Efterhånden løsnedes tilknytningen til Universitetet,

men efter 1807, da Vor Frue kirke lå i ruiner eller var under genopbygning, knyttedes den for en tid atter fastere. Trinitatis kirke måtte tjene som byens hovedkirke, der blev bygget en kongestol, og den var rammen om Universitetets fester, således den store reformationsfest i 1817, der medførte forskellige nye, men siden atter fjernede, indretninger i kirken. Fra 1. januar 1869 blev Trinitatis kirke alene sognekirke.

Under bygningen blev den omtalt som „Studenterkirken“, „den nye Regenskirke“ eller alene „Regenskirken“. Muligvis har bygningens tredobbelte funktion haft indflydelse på navnet „Hellig Trefoldigheds kirke“, som man møder i regnskaber 1655–56. I den latiniserede form Trinitatis kirke blev det brugt ved indvielsen og fortrinsvis siden. Men da Sanct Anna Rotundas sogn var overgået til Trinitatis, kom denne kirkes navn i folkemunde, „Runde kirke“, i brug om Trinitatis, hvortil vel også forbindelsen med Rundetårn har bidraget, og dette navn holdt sig i brug langt op i det nittende århundrede.

Bygningsmæssigt er kirke og tårn nøje forbundet; fra tårnets vindelrampe er der adgang ned i kirken, til orgelpulpituret, til den gamle bibliotekssal og til „ringerloftet“, hvorfra der fører en trappe til klokkerne i rytterspiret.

I modsætning til Christian IVs tidligere bygninger i den muntre hollandske renæssance er Trinitatis kirkes stil nøgtern og streng, men med elementer fra flere stilarter. Rundbuefrisen foroven på tårnet er romansk, de fremspringende støttestøtter, de høje spidsbuede vinduer og de spidse buer mellem pillerne inde i kirken minder om gotiken, men pillernes baser og kapitæler har renæssancepræg.

Medens Christian IV uden tvivl selv har givet direktiver om bygningens udførelse, har til forskellig tid tre kongelige bygmestre stået for arbejdet. Den første var Hans van Steenwinckel den yngre (1587–1639) og efter hans død Leonard Blasius, der døde 1644. Kirkebygningen fuldførtes af Albertus Mathiesen, der døde 1668.

Kirken og tårnet er opført af hollandske mursten, små hårdtbrændte, gule sten, de såkaldte muffer eller mopper, og hvert andet skifte – stenes kortsider – har været rødmalet. Det kan stadig ses, især på tårnet, der ved en restaurering i 1950 blev aflædt det grå pudslag, som i mange år havde dækket murfladerne mellem lisenerne, der vist altid har stået i blank mur ligesom kirken. Tårnets sokkel er pudset som også kirkens sokkel mellem pillerne, hvis sokler er klædt med smukke granitkvadre.

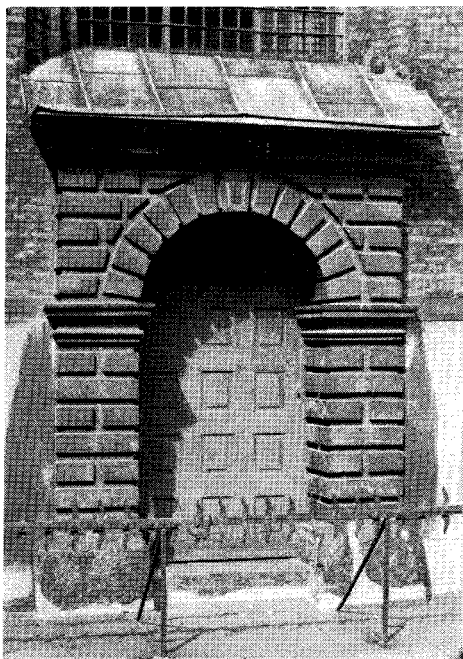
Af kirkens oprindelige portaler er kun den sydøstlige bevaret. Det er en fremspringende, rundbuet portal af udhugget sandsten på granitfod. Dens skrå tag er blytækket.

Kirken er en treskibet hal, der er godt 50 m lang og 20 m bred og delt i otte fag. De tre lige høje skibe, der afsluttes af et tresidet kor, adskilles af 14 murede ottesidede piller, som har baser og kapitæler af sandsten. Pillerne står på firkantede sokler, hvoraf de ti er beklædt med egetræspanel, medens de fire i koret er marmormalede.

Det kan af forskellige bygningsenkeltheder ses, at kirken oprindelig har været tænkt fladloftet, men skibene blev overdækket af fligede stjernehvælvinger, hvis ribber ved ydermurene støtter på konsoller. Det bredere midtskibs hvælvinger er lidt højere end sideskibenes. Ribbeværket i sideskibene er ret simpelt, medens midtskibets har rigt varierede mønstre, hvis ribber over kapitælernes dækplader skyder op af forgyldte bladklynger og øverst samles i forgyldte rosetter. Hvor ribberne mødes eller krydser hinanden, er der stukornamenter: bladklynger, buketter, kerubhoveder og masker. I den sjette hvælving fra øst mødes de dog ikke i en enkel roset, men løber sammen i en dekorativ sammenstilling af skjolde fra det danske kongevåben, som regel

mindre rigtigt omtalt som rigsvåbenet. I midten ses Danmarks våben, der oprindeligt er Valdemarernes slægtsvåben: *i guld tre blå løver omgivet af ni røde hjerter*, egentlig »søblade«, d. v. s. åkandeblade. Lige over dette våben er kongekronen anbragt. I kreds om det store Danmarks våben er stillet 11 våbener i mindre størrelse. Når man begynder fra kronen og går rundt til højre, ses i 1. skjold Norges våben: *i rødt en guld øksebærende løve* (St. Olafsløven). 2. skjold: *i blå tre guld kroner* stammer fra dronning Margrethes tid som tegn på unionen. 3. viser i

guld over ni røde hjerter en blå gående løve; det er tegnet på titelen »de Gothers konge«, som Valdemar Atterdag kaldte sig efter erobringen af Gotland, indført i kongevåbenet under Christian I. 4.: *i rødt en guld lindorm* symboliserer den gamle titel »de Venders konge«. 5. er Islands våben: *i rødt en kronet sølv stokfisk*. 6. er Sønderjyllands våben: *i guld to blå løver*, men her ukorrekt, da løverne skal vende til venstre (heraldisk højre); ændringen er måske foretaget af dekorative grunde af hensyn til Danmarks våben ovenover. 7. viser Holstens våben: *sølv med rød takket*

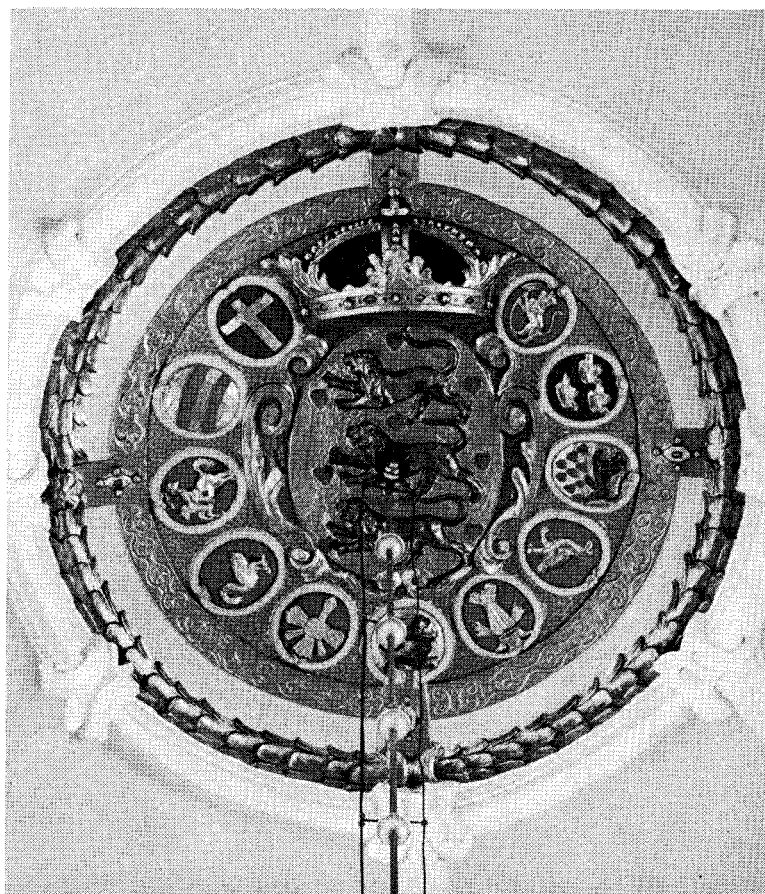
Den gamle portal mod kirkepladsen.

bort, der er udviklet til det såkaldte »nældeblad«, egentlig et af Schauenburgerne ført slægtsvåben. 8. er våbenet for Stormarn, der under Christian I blev indlemmet i Holsten: *i rødt en sølv svane med en krone om halsen*. 9. er Ditmarskens våben: *i rødt en guld harniskklædt rytter på en sølv stejle hest*. 10. viser grevskabet Oldenburgs (den oldenborgske kongeslægts) våben: *i guld to røde bjælker*. Endelig viser 11. skjold det til Oldenburg hørende landskab Delmenhorsts våben: *i blå et svævende guld kors*.

Våbenerne er til forskellig tid kommet ind i det danske kongevåben, når slægtskab eller herredømme har begrundet anbringelsen. Unionsmærket, der også havde været ført af en svensk konge, gav anledning til lange stridigheder med Sverige, der først efter Kalmarkrigen 1613 anerkendte de danske kongers ret til de tre kroner.

Mure, piller og hvælvinger er hvidkalkede med forgyldte enkeltheder på murkonsollerne og på pillernes baser og kapitæler.

Sideskibenes pulpiturer, der blev opsat 1731, hviler på jernpillers. Brystværnene er ved fremspringende pilastre fagdelt, og felterne imellem har barokfyldinger i glatte rammer. Foroven er der en udkragende profileret gesims. Pulpiturerne er nu egetræsma-

lede, men var oprindelig malet i lyse grå farver.

Orgelpulpituret – ligeledes fra 1731 – er bygget som en halvmåneformet balustrade i et enkelt rammeværk med profilerede lister foroven og forneden. Siden 1956, da balustraden blev gennembrudt for at give plads for rygpositivet, som det nye orgel blev udvidet med, står det marmorerede i lighed med positivet. I sideskibene er der over balustraden opsat gråmalede trægitre med udsavede ornament.

Kirkens gulv er belagt med Ølandsfliser, i nyere tid suppleret med cementfliser. Koret er hævet tre trin over kirkegulvet og ved en skranke adskilt fra det øvrige rum.

I tidens løb har der som

nævnt været foretaget forskellige ændringer og tilbygninger, som siden atter til dels er taget bort, men stort set står kirkerummet, som det så ud, da det var istandsat i 1731.

Ved Københavns brand 1728 blev også Trinitatis kirke antændt. Taget og bibliotekssalen brændte, så uerstattelige håndskrifter og bøger gik tabt, og da tagrytteren med klokkerne faldt ned og i faldet knuste den ene hvælving i koret, forplantede ilden sig til kirkerummet, hvor alt inventaret blev flammernes bytte. De øvrige hvælvinger holdt, og forholdsvis hurtigt blev kirken genopført, så den kunne genindvies den 7. oktober 1731. Den nye hvælvingens rib-

Lyset i Trinitatis. Uret og de tre vestligste piller i syd.

bemønster adskiller sig ikke meget fra de gamle. Murene blev udbedret og fik en ny kransgesims kirken rundt, og

taget, der tidligere havde været skifferdækket, fik dækning af glasserede tegl. Det kobberklædte ottekantede rytterspir

byggedes i barokstil med hjælm og fløjstang, og alt det nye inventar fik barokkens former. Uret fra 1757 er dog rokoko. Det eneste bevarede fra før branden er det store epitafium i koret for Hans Schack; det var beskadiget, men blev senere istandsat.

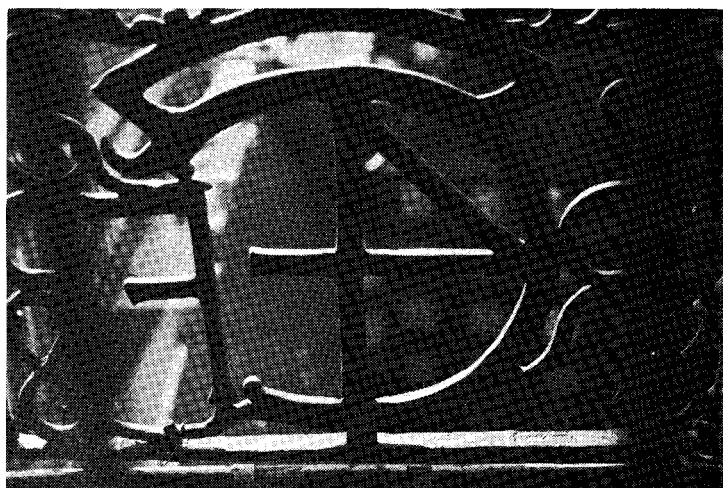
Skønt kirkeloftet ikke var det bedst egnede sted for et bibliotek, blev Universitetsbiblioteket dog efter kong Frederik IVs ønske atter indrettet her. Bogsalen deles ved to rækker svære træpiller svarende til delingen af skibene i kirken.

Ved Københavns bombardement 1807 var den arnamagnæanske håndskriftsamling i tide blevet anbragt i Rundetårns kælder, og en del af bøgerne blev nu sænket i tårnets hule spindel. Det lykkedes også at slukke alle brande, som bomberne tændte i træværket. Det var professor Rasmus Nyerup sammen med Knud Lyhne Rahbek og kirkens borgerlige værge, hørkræmmer Tvermoes, bistået af en afdeling af kronprinsens livvagt, folk fra landeværnet og brandmandskab, der fik afværget en gentagelse af ulykken i 1728. Nogle bøger blev dog så medtagne, at de måtte erstattes. En enkelt brandskadet bog med titel *Defensor pacis* (fredens forsvarer) er sammen med en sprængt bombe anbragt i en montre i trapperummet i Universitetsbiblioteket i Fiolstræ-

de, hvortil biblioteket blev flyttet i 1861.

Ved en restaurering af kirken 1834–35 blev de af arkitekten G. F. Hetsch (1788–1864) tegnede skriftestole opført i korets sider, og ved en større istandsættelse 1869–71 under ledelse af stadsbygmester N. S. Nebelong (1806–71) blev de to vestre portaler ombygget og flyttet fra andet fag til første fag ved Rundetårn, og den nordøstlige portal blev ombygget i lighed med dem. Samtidig tilføjedes en lille bygning ved østgavlen til præsteværelse, og i bibliotekssalen blev de firkantede vinduer ombygget, så de kom til at ligne vinduerne i Rundetårn.

Er Trinitatis kirke særpræget som en to-stokværks kirke, er dens tårn det ikke mindre. Ganske vist findes der forbil- leder for Rundetårn: tårne med sneglegange eller spiral- snoede ramper, som man kan ride på. Christian IV har på sin bejlerfærd kunnet se det nærmeste i Berlin, men forbil- leder for dette og et par i Sachsen, som han også kan have haft kendskab til, er at finde i Frankrig og Italien, i det gamle Rom og i Orienten. Ideen var i hans eget land brugt tidligere, da man i Var- bergs fæstning i Halland havde bygget Kokkenborg, der ikke som et tårn gik i højden, men derimod med sin snoede rampe førte ned gennem fæst-

Fra Gitteret: »R F P«, set indefra.

Fra Gitteret: Caspar Finckes bomærke.

ningsvolden og brugtes til transport af kanoner og ammunition.

Men Rundetårn er så selvstændigt udformet fra bygherrens og arkitektens hånd, at det er noget for sig. Det 34,8 m høje, i sig selv plumpe tårn ligesom gøres slankere ved lisenene, der fra sokkelen føres helt op til rundbuefrisen og forenes med denne. Over den sidder en række konsoller, der bærer en gesims lige under platformen, som yderst er prydet med det af kunstsmeden

Caspar Fincke (ca. 1584–1655) udførte smedjernsgitter. Der er 41 forskellige mønstre i 54 rigt varierede felter. I syv af dem ses Christian IV's kronede navne-ciffer og bogstaverne R F P, der står for kongens latinske valgsprog: *Regna firmat pietas*, på dansk: Guds-frygt styrker rigerne. I tre af felterne står tillige 1643, da tårnet formentligt har været færdigbygget, og i tre andre har Caspar Fincke sat sit mærke: en korslagt hammer og nøgle.

Rebus-indskriften.

DE HEBRAISKE TEGN

skal læses fra højre mod venstre. Der er fire konsonanter, medlyde, de øverste typer, og der står J H V H, for Guds navn JAHVEH. Men da det ikke måtte udtales, sagde man i stedet adonaj, som betyder Herren. Vokalerne, selvelydene, tilføjede man senere som små tegn. Og for at huske, at man skulle sige adonaj, satte man vokalerne herfor til JHVH, nemlig e (eller a), o og a. Det er de to prikker for e, prikken for oven for o, og det forneden, der ligner et T, for a. Så ser det ud, som der står Jehovah. Derfor troede man, at Guds navn var Jehovah. – I vor danske bibel står der HERREN, hvor der på hebraisk står JHVH, Jahveh.

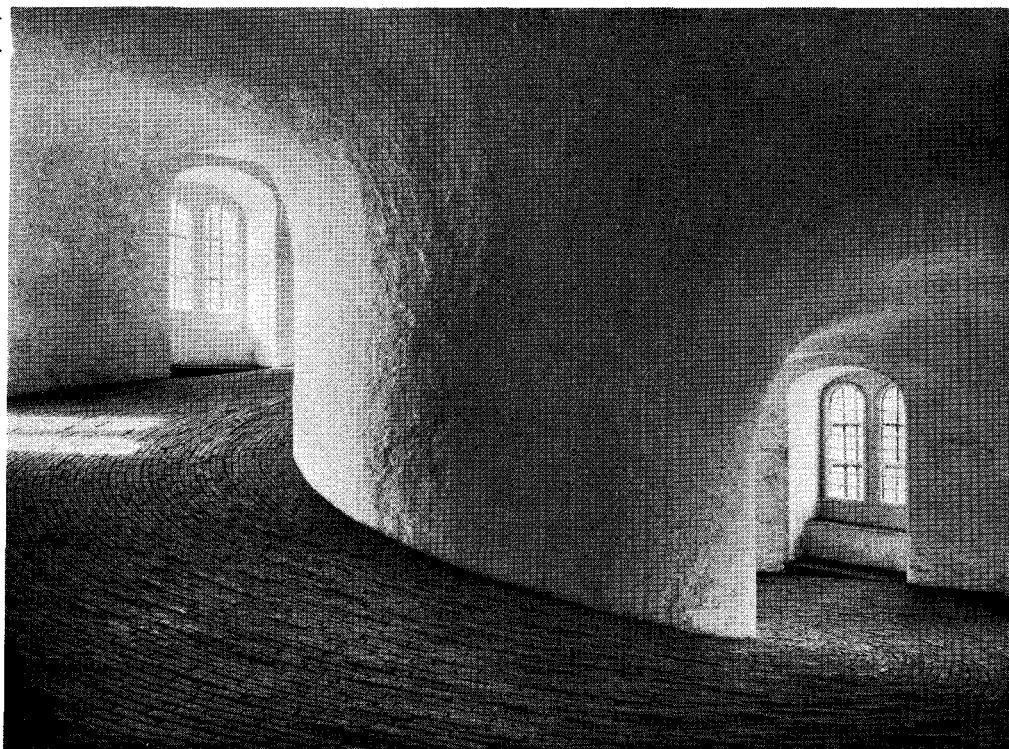
S. C. KEMP.

Tårnets dobbelte rundbuede vinduer i gotiske blændinger, der følger spiralgangen, er samlet i lodrette kolonner mellem lisenerne, men på den øverste del af tårnmuren mod Købmagergade er vinduerne udeladt for at give plads for den berømte rebus-indskrift, som kongen selv havde givet tegning til. Den kan læses på latin-hebraisk: *Doctrinam et justitiam dirige Jehovah in corde coronati Christiani quarti*, oversat: Den rette lære og retfærdighed styr, Herre, i den kronede Christian IVs hjerte.

Nu er der ruder i tårnets vinduer, men oprindeligt var der kun lemme til at lukke åbningerne med. I 1833 blev der af sikkerhedsgrunde sat jernstænger i vinduerne. De rundbuede nicher i spindelen, der gav adgang til hulrummet inden i den, er nu tilmuret – ligeledes af sikkerhedsgrunde.

Ad den 209 m lange og 4 m brede hvælvede vindelgang, der er belagt med kantstillede gule mursten, når man, hvor hvælvingerne ender, til en trætrappe til øverste stokværk. Herfra går en smal sten-vindeltrappe inden i spindelen op til platformen og til det i 1929 indrettede folkeobservatorium med den kobberdækkede kuppel. Før dette blev bygget, dannede et i 1870 opført skilderhusagtigt rundt tårn, kaldet »Peberbøssen«, afslutningen over vindeltrappen.

Vindel-
gangen.

Da tårnet stod færdigt, indrettedes der af Tyge Brahes elev, Chresten Longomontanus (1562–1647), et observatorium, der var verdens første offentlige. Det blev ødelagt ved branden 1728, men indrettedes på ny i tårnet, ombyggedes flere gange og var i brug til 1861, da det blev flyttet til den nye observatoriebygning ved Øster Voldgade.

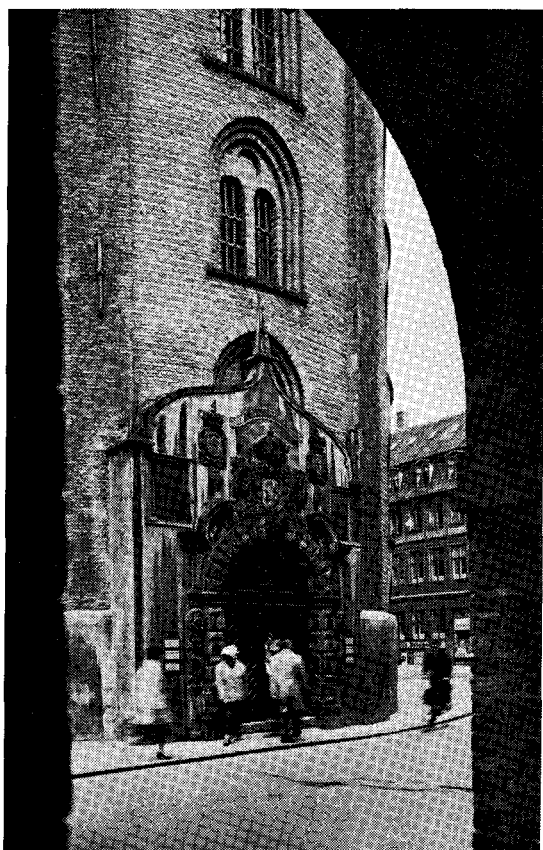
Af sikkerhedsgrunde er der inden for Caspar Finckes kunstfærdige gitter opsat et simpelt jerngitter, der hindrer adgangen til den yderste krans

af taget. På dette gitter er opsat otte tegninger, der viser, hvad man kan se fra tårnet, når vejret tillader det.

Øverst under vindelgangens hvælving er opsat en planetmaskine, som er konstrueret af Ole Rømer (1644–1710) og efter branden 1728 ændret af Peder Horrebow (1679–1764). Den viser planeternes gang om solen efter det kopernikanske system. Den blev i 1928 istandsat af tårnurfabrikant Bertram Larsen.

På muren i nærheden af planetmaskinen er opsat – op-

rindelig i 1780 – en mindetavle for grev Otto Thott, der havde bekostet nyindretning af observatoriet, og en anden tavle, der fortæller om det arbejde for Rundetårn, der blev udført fra Københavns magistrats side, da tårnets administration fra 1928 tredive år frem var henlagt til denne.

*Rundetårns
portal set fra
Regensens
buegang.*

Tårnets portal sidder mærkelig skævt på bygningens akse. Det skyldes, at den har været led af en hegnsmur om kirkegården langs gaden og har fulgt dennes linje. Den er yderligere ejendommelig ved, at man tydeligt kan skelne tre byggefaser. Inderst er der den ældste rundbuede indgang med facetterede sandstenskvadre og i slutstenen et kerubhoved, vistnok fra Christian IVs tid. Uden om denne er der ved kirken indvielsestid bygget en bruskbarok sandstensindfatning med knækkede gavle med vaser, englehoeder og Frederik IIIs og Sophie Amalies navnefigurer med krone over. Senere er om denne muret en indfatning, der afsluttes af en køllebue, prydet med tre pyramider. In-

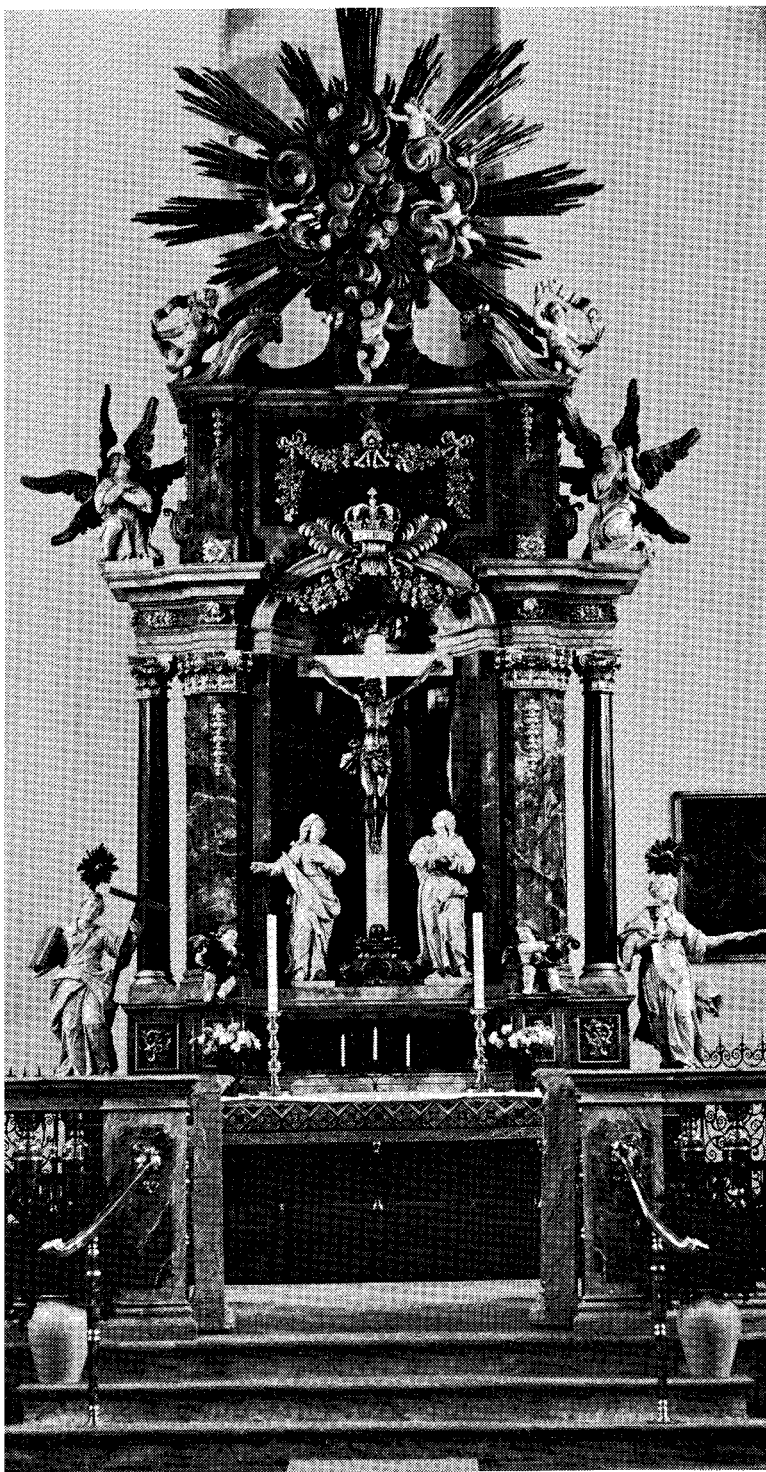
den for buen er over kronen anbragt et skriftbånd, hvorpå der i reliefversaler læses: SOLI. TRIUNI. DEO. S(acratum). – på dansk: Den ene treenige Gud helliget – og ved siderne Christian Vs og Charlotte Amalies kronede navnefigurer med laurbærkranser om, hugget i sandsten.

Yderst i muren sidder to rektangulære indskrifttavler, den ene helt fornyet, den anden restaureret i 1817. Indskriftterne, der er indgraverede versaler, fortæller på sirligt latin om bygningens bestemmelse, fejlagtigt, at Christian IV egenhændig har lagt den første sten – han var ikke i København på det tidspunkt, og at Frederik III har fuldendt værket 1656.

Trinitatis kirke – Rundetårn har ikke blot rummet kirke, bibliotek og observatorium; her har også vort nationalmuseum først haft til huse. I 1652 fik professor Ole Worm (1588–1654) kongen til at bede lensmændene om at indsende nærmere betegnede runesten til »den nye Regents Kirke«. Heldigvis kom kun et mindre antal af runestenene hertil, men 13 sten blev opstillet på Trinitatis kirkegård ved hegnsmuren mod syd. Ved branden 1728 gik de fleste til grunde. Fire tilbageværende sten – deraf den ene en romansk ligsten – blev opstillet ved sydmuren og mange år senere flyttet ind i kirken. I 1806 anlagde Rasmus Nyerup (1759–1829) en samling af nordiske oldsager i biblioteksalen over koret, og runestene blev opstillet i vinduesnicher i Rundetårn. I de følgende år kom flere sten til, som dels blev opstillet i tårnet og dels på kirkegården, en enkelt kom ind i kirken.

Fra 1816 blev Christian Jürgensen Thomsen (1788–1865) leder af oldsagssamlingen. Han opstillede her for første gang i verden oldsagerne efter tidsdelingen: stenalder – bronzealder – jernalder og grundlagde dermed den moderne arkæologi. På grund af pladsmangel blev museet i 1832 flyttet fra Trinitatis kirkeloft til Christiansborg; stenene blev dog stående helt til 1867, da de førtes til Prinsens Palæ, hvortil museet var flyttet i 1854. Men Trinitatis kirke-Rundetårn var den første ramme om Nationalmuseet.

Kirkens indre

Altartavlen

Kirkens altartavle fra 1731 er et værk af billedhuggeren og billedskæreren Friederich Ehbisch (c. 1672–1748), arkitektonisk opbygget i tidens barokstil med sokkel, postament, storstykke, attika og topstykke. Oprindeligt har tavlen stået uden staffing – formentlig dog med undtagelse af skriftfelterne, men i 1756 blev den malet og forgyldt, og senere er den gentagne gange blevet ommalet eller restaureret, idet der ved bemalingen stadig har været søgt efterligning af marmor.

Over alterbordet ses midt i postamentet en skrifttavle, hvorpå der med forgyldt frakturskrift er malet Efeserbrevets 2,8–10:

*I ere blevne salige af Naade
formedelst Troen; og det ikke
af Eder, det er en Guds gave:
Ikke af gierninger, paa det
ikke nogen skal rose sig; Thi
vi ere hans gierning skabte i
Christo Jesu til gode giernin-
ger, til hvilke Gud tilforn be-
redde os, at vi skulle omgaaes
i dem.*

I den dominerende niche i altartavlens storstykke ses en korsfæstelsesgruppe. Kristusfiguren på det elfenbenshvide kors er forgyldt, medens figurerne af Jesu moder – efter gammel tradition til højre for Kristus – og disciplen Johannes er elfenbenshvide. På et skriftbånd, der er anbragt øverst på korset, står med sorte bogstaver på guldbund I.N.R.I., forkortelse af det latinske Jesus Nazareus Rex Judacorum, Jesus fra Nazareth, Jødernes konge. Det er den indskrift, som Pilatus ifølge Johannes evangeliet 19, 19–22 lod sætte på korset på hebraisk, latin og græsk. Ved

korsets fod ligger en forgyldt hovedskal og et par knogler, og nedenunder er i et skriftskjold malt det sidste stykke af 1. Korinterbrev 15,54:

*Døden er opsluget
formedelst Sejer.*

På nichens bue over korset er mellem grene og blomsterkæder anbragt en kongekrone. Hvis man kan tro kobberstikket af altertavlen i Thurahs Den danske Vitruvius I fra 1746, der i flere enkeltheder afviger fra tavlen, som vi ser den, har denne krone tidligere siddet højere oppe på attikaen over et skjold med Frederik IVs spejlmonogram. Kronen er som en udvikling af ringen i sig selv et evighedssymbol og må, som den nu er placeret, tydes som tegn på, at den korsfæstede er vor konge.

Nichen er indrammet af pilastre, og uden for dem står to korintiske søjler, der støtter gesimsen. Uden for dem igen står på selve sokkelen to elfenbenshvide kvindefigurer med forgyldte attributter. Kvindeskikkelsen til venstre bærer i højre hånd en lukket bog og i venstre arm et kors; under hendes venstre fod ligger et knippe rør. Den anden skikkelse holder i højre hånd en kalk og i venstre en åben bog. De symboliserer henholdsvis troen og nåden. Kalken er symbol på nadveren. Over »troen«s hoved ses forgyldt Helligåndens due i stråleglorie og over »nåden« et sol-

billede i glorie, »thi han lader sin sol stå op både over onde og gode« (Mattæus 5,45).

På postamentet mellem nichen og de fritstående søjler sidder to engle, der som de øvrige engleskikkelser på altertavlen er hvide med gyldne vinger. – Englenes vinger viser, at de som sendebud hurtigt kan udføre Guds befalinger. – De to engle holder kartoucheskjolde, der tilsammen bærer skriftordet fra Lukas 15,10:

*Der skal være Glæde
for Guds Engle –
over een Syndere,
som omvender sig.*

På den mørkt marmorerede del af gesimsen er der fire forgyldte kerubhoveder. To tilbedende serafer – engle med seks vinger – knæler på gesimsen ved siderne af attikaen, på hvis gavl der sidder tre engle, der hver svinger et forgyldt skriftbånd, hvorpå der med sorte bogstaver står HELLIG.

I topstykket ses i midten »Guds øje«: en med en spids opadvendt ligesidet trekant, hvori der er tre stiliserede flammer, som symbol på treenigheden. Omkring denne er der kraftige forgyldte stråler, der symboliserer det evige lys, og grågrønne skyer, hvorimellem ses engle og kerubhoveder.

Den øverste del af altertavlen kan da ses som et billedligt udtryk for Esajas' kaldel-

sesvision, hvorom der står i Esajas 6,1–4:

I kong Uzziás dødsår så jeg Herren sidde på en såre høj trone, og hans slæb fyldte helligdommen. Serafer stod hos ham, hver med seks vinger; med de to skjulte de ansigtet, med de to fødterne, og med de to fløj de; og de råbte til hverandre:

*»Hellig, hellig, hellig
er herskarers HERRE,
al jorden er fuld af hans herlighed!«*

Og dørstolpernes hængsler rystede ved råbet, medens templet fyldtes af røg.

Englene på korgitteret

På korgitteret fra 1732, hvis trædele er marmormalede, og til hvis messingbalustres støbning der delvis blev brugt materiale fra det ved branden 1728 ødelagte gitter, er anbragt to »legemsstore« knælende engle, der formentligt også er skåret af Ehbisch. De er malede som hvidt marmor og var før sidste restaurering udstyret med forgyldte attributter, henholdsvis et røgelseskar og en liljestængel, men det er tvivlsomt, om disse oprindeligt har hørt til figurerne. Ligesom seraferne på altertavlen er de formet som tilbedende; de viser hen til og skal utvivlsomt drage synet mod altertavlens centrale parti: korsfæstelsesgruppen.

tæller, at billedet er en gave fra fru Bolette Deichmann, født Gyldendal.

Altersølv

Kirkens altersølv, der blev reddet ved branden 1728, er ligesom dåbsfadet kun fremme ved gudstjenesterne.

Den barokke kalk har seks-tunget fod, på hvis ene tunge der er et krucifiks: et graveret kors med en pånitted støbt Kristusfigur. Derunder er graveret i kursiv: *Anno 1687 Denne er Trinitatis Kierkes Kalck med tilhørige Disch*. Det sekskantede skaft har en rund fladtrykt knop med glatte rudedosser og tunger, og det ægformede, foroven udsvejende bæger hviler i en krans af bægerblade. Bægeret er opforyldt indvendig, og udvendig på kalken er der rester af gammel forgyldning. Den er udført af mester Christian Winnecke, der formentlig også har udført den „tilhørige“ disk, men den er uden mestermærke. Den har en ophøjet bølgekant og på randen et graveret cirkelkors, og også den har rester af forgyldning.

Et tredje arbejde af Christian Winnecke er den ene vinkande, på hvis låg der er et støbt billede af nadverens indstiftelse. Et englehoved danner lukke for tuden. Gækken (lågtes greb) har form som et akantusblad. Midt på kanden er graveret en bladramme

Malerierne i koret

Kirken ejer tre malerier, der alle er at finde i koret. På væggen syd for alteret ses et maleri forestillende Kristi dåb: Jesus knæler ved flodbreden foran Johannes, der foretager dåben, og Guds Ånd daler ned som en due. Det er malt 1738 af Andreas Pedersen Bränniche (1704–69). Det menes tidligere at have været ophængt på skibets nordøstre pille, i hvis nærhed fonten dengang stod.

Et andet maleri i søndre koromgang menes at være en kopi af en ældre altertavle i Vartov kirke fra 1728, malt af Hendrik Krock (1671–1738), en meget produktiv maler med mange hjælpere. Det er en korsfæstelsesfremstilling med Maria på højre side af

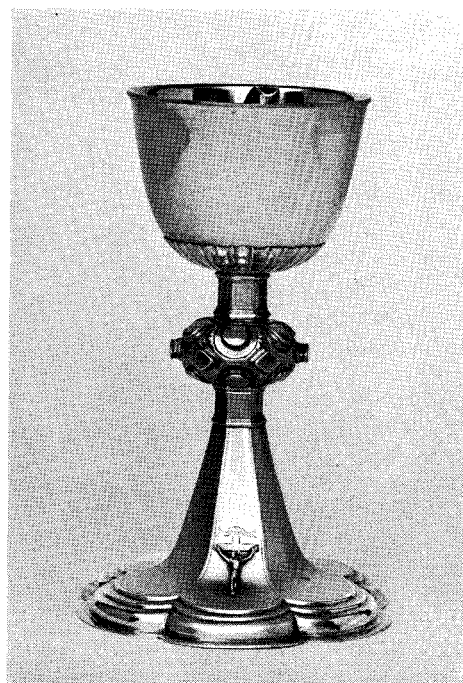
Kristus og Johannes til venstre ligesom i altertavlen. Kvinden ved korsets fod kan tænkes at være Maria Magdalene eller en af de andre kvinder, der i Nyc testamente omtales som tilstedeværende ved korsfæstelsen. I topstykket på rammen er der en gengivelse af marterredskaber. På en plade nederst på rammen læses det sidste stykke af 1. Johannesbrev 1,7:

*Jesu Christi Guds Søns
Blod renser os af al Synd.*

Kirkens største maleri findes på det søndre sakristis væg mod koret. Det er malt 1873 af Anton Dorph (1831–1914). Det forestiller Kristus velsigende de elleve disciple før himmelfarten (Lukas 24,50). En indskrift på rammen for-

Kande fra 1687.

Alterkalk.

Alterstage af sølv.

og deri med kursiv: *Trinitatis Kerkens Alter Kande 1687*. Den i øvrigt smukt ornamenterede kande er indvendig helt og udvendig delvis forgyldt. Denne kande bruges sædvanlig som dåbskande.

Den anden, noget mindre vinkande, udført af mester Jens Pedersen Komløv, er rigt smykket med graverede regenceornamenter, der midt på omslutter en kursivindskrift: *Trinitatis Kierkes Alter Kande 1726*. På låget er der et støbt gennembrudt blomsterornament over en forgyldt plade, tuden lukkes ligeledes med et englehoved, og gækken

har form som en knop med akantusblade.

En cylindrisk, indvendig forgyldt oblatæske med let hvælvet låg er udført af mester Jens Nielsen Bach 1684. Langs lågets kant er graveret i versaler: HER ER DEN RETE ARK / DET HIMMEL MANNA GIEMMER – HVOR WED MIN IESVM IEG / I WERDEN ALDRIG GLEMMER og midt på i sammenslynget monogram DHERSD og 1685.

En anden oblatæske af rektangulær form på kuglefødder med et i kanten hvælvet låg er udført af mester Ditlev Bransenhauer 1696. Inden for et retkantet felt er i et ovalt felt midt på låget pånittet et kors og derover et støbt ornament, hvori står IHS, Jesu monogram: de tre første bogstaver i navnets græske form. Oblatæskens er indvendig forgyldt, og der er rester af udvendig forgyldning.

Til daglig står på alteret to 71 cm høje barokke messingstager, der er udført af rotgæter Jacob Knudsen 1732, men på helligdagene prydes alterbordet sædvanligvis af de to 81 cm høje, rigt ornamenterede rokokostager af sølv, der 1757 blev udført af Andreas Jacob Rudolph, ligesom de oven for nævnte guldsmede en københavnsk mester. De smukke rokokostager afløste et par fra 1711, der indsmeltedes, så sølvet kunne bruges ved fremstillingen af de nye.

Døbefonte

Døbefonten, der har sin plads i nordre side af østre tværgang, er ny, fra 1956. Den er udført i bremsersandsten efter tegning af kirkens daværende arkitekt, kgl. bygningsinspektør Thomas Havning, og er

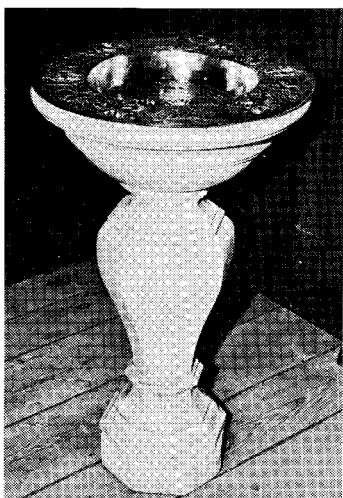
formet som en cylinder, der forneden er afrundet indad mod en indtrukket profileret fod. Rundt om kummen løber et skriftbånd med dåbsbefalingen (Mattæus 28,18–20). Skriftbåndets spiralsnoning om kummen leder tanken hen på Rundetårns spiralgang.

Fonten fra 1956.

Denne font afløste på dette sted en font fra 1731, der er udført af billedhuggeren Didrik Gercken (1692-1748) i hvidt italiensk marmor. Den er formet som en vase med ottekantet profileret fod og balusterskaft bærende en cirkelrund kumme med enkel profilering. Denne gamle font havde i mange år sin plads i koret ud for muren til søndre sakristi under Anton Dorphs maleri af velsignelsen, men var et par år før den afløstes af den nye flyttet og opstillet på dennes plads. For tiden er den opstillet i søndre sakristi. I koret var den hegnet af et dåbsgitter fra første halvdel af 1700-tallet af marmormålet egetræ med 22 messingbalustre, der ligner, men er enklere i udførelse end balustrene i korgitteret.

En ældre fontefod af sme-

Fonten fra 1731.

dejern fra o. 1685, der er formet som en trefod med en ring foroven til dåbsfadet, er ikke at se i kirken. Den blev i 1872 afgivet til Nationalmuseet, hvor den er opstillet i 2. afdelings renæssance-kapel.

Dåbsfadet

Dåbsfadet, der kun er fremme ved gudstjenesterne, er et meget smukt sølvarbejde fra 1689 af den københavnske mester Niels Svendsen. Det hører ikke oprindeligt hjemme i Trinitatis kirke, men blev 1859 af Vor Frue kirke skænket til Trinitatis, hvad en i skriveskrift indgraveret inskription på bagsiden af fadets rand fortæller om. I bunden af fadet er der en fremstilling af Kristi dåb med en indskrift i selve billedet i versaler: DENNE ER MIN ELSKELIGE SØN (fra Mattæus 3,17), medens fadets rand har rige barokornamenter: blomster, bladværk og englebørn, alt i drevet arbejde. Ornamentikken åbner sig for to felter, der er omgivet af ovale bladrammer, og hvori der er indgraveret indskrifter: over dåbsbilledet en latinsk og nedenfor en dansk. I de andre to sider er anbragt gengivelser af segl: til venstre Universitetets og til højre Vor Frue kirkes.

Den latinske indskrift lyder:

VAS HOC ARGENTEVN,
QVOD IN VSVM SACRI
BAPTISMATIS,
MORTI IAM VICINVS
VOVERAT,
ANNO MDCXCI

D: VIII MAIL,
RECTORE MAGNIFICO,
Dr. OLIGERO IACOBÆO,
DEDICABAT,
ANNI EJVSDEN

D: XXV NOVEMBRIS,
RECTORE Dr. HECTORE
GOTHOFREDO MASIO,
EPISCOPO Dr. IOHANNE
BAGGERO,
PROCVRATORE TEMPLI
PAVLO VINDINGIO,
PASTORE ECCLESIE
M. IOHANNE ADOLPHO
BORNEMANNO,
LAVRENTIVS TOTT,
VXORE CONSCIA,
BARBARA MVVS PETRI
FILIA,
AMORIS FVTVRVM
PIGNVS, QVO HANC
DIVÆ,
VIRGINIS ÆDEM
PROSEQVITVR.

I dansk gengivelse: Dette sølvfad (egentlig kar), som han, da han var døden nær, havde lovet (Gud) til brug ved den hellige dåb, år 1691 den 8. maj, medens dr. Holger Jacobæus var rector magnificus, skænkede samme år den

25. november, da dr. Hector Gottfried Masius var rector, dr. Hans Bagger biskop, Poul Vinding kirkeværge og magister Johan Adolph Bornemann kirkens præst, Laurits Tott med sin hustru Barbara Muus Petersdatters samtykke som et fremtidigt pant på den kærlighed, med hvilken han omfatter den hellige jomfrus kirke.

Indskriften i det »danske« felt, der ligesom den latinske er graveret med versaler, har følgende ordlyd:

I DETTE BAD ER LIFSENS
FLOOD,

VED AANDENS KRAFT
OC JESU BLOOD,
SOM BEGGE WANDET
RØRER:

DEN GAMLE ADAM
DRUCKNES HER,
DEN NYE OPKOMMER,
REEN OC SKIER,
SOM HERREN SELF
TILHØRER.

O JESU MILD, VOR
SIÆLES HAAB,
SOM VILDE VED DIN
EGEN DAAB,
VOR DAAB SIN HÆDER
GIFVE,
LAD HVER EN SIÆL, DER
SKIDEN VAR,
OC RENSES SKAL I DETTE
KAR,
IT ÆRENS KAR

FORBLIFVE. J E Schmidt

Indskrifterne er omtalt så udførligt, fordi teksterne ikke er gengivet i afsnittet om Trinitatis kirke i Nationalmuseets værk om Danmarks kirker. Der henvises indirekte til afsnittet om Vor Frue kirke, hvor de er anført. Imidlertid er de ikke korrekt gengivet der, fordi man, da dette afsnit blev skrevet, ikke var klar over, at dåbsfadet fandtes, men mente det tabt ved kirkens ødelæggelse i 1807 og derfor gengav indskrifterne efter et gammelt skrift.

Københavns Universitets segl er naturligvis gengivet i dets gamle form, der viser både Danmarks og Norges våbener og seglteksten tilsvarende. I Vor Frue kirkes segl, der har en afbildning af Mariæ bebudelse, er foruden seglteksten om billedet indgraveret med versaler: AVE MA-

RIA GRAT (forkortelse af gratia) PLENA og ECCE ANCILLA DNI (forkortelse for domini) fra udsagnene i Lukas 1,28 og 1,38, på dansk: Vær hilset, Maria, du benådede! og Se, jeg er Herrens tjenerinde!

Prædikestolen

Prædikestolen fra 1731, der er opstillet ved den midterste pille i skibets nordside, er ligesom altertavlen et værk af Fr. Ehbisch. Også den stod oprindelig ustafferet, men blev 1756 marmoreret med forgyldte ornamenten.

Den bæres af en vistnok forsølvet, men nu bronzagtig anlobet engel, mellem hvis hoved og oprakte hænder skyformationer danner overgang til underbaldakinen, der er prydet med tre forgyldte kerubhoveder i skyformationer. Den meget kraftige kurv mellem et forgyldt postament og forgyldt gesims er prydet med akantusornamenter og på de to sider med fremspringende volutter med akantus. Midt på bærer den en skriftkartouche, hvori der med forgyldt fraktur på sort bund står Jeremias 3,15:

*Jeg vil give Eder Hyrder
efter mit Hjerte,
de skulle føde Eder med
Kundskab og Forstand.*

Om det er den oprindelige indskrift, kan ikke ses, men det er tydeligt, at der har været en overmalet indskrift under den nuværende. Over kartouchen svæver to englebørn – ligesom den bærende engel bronzelignende – med en forgyldt blomsterkurv imellem sig.

Den kraftige himmel har i

siderne nedadbøjede vinger, der er således anbragt, at man kan få indtryk af, at de kan svinges. På himmelen ses tre hvidmalede kvindeskikkelser med forgyldte attributter. Dyder affildes sædvanligvis i kvindeskikkelse. Den siddende kvinde til venstre bærer i højre hånd en kalk og i venstre et kors; det er »troen«. Den siddende kvinde til højre med et anker til venstre for sig er »håbet«. Endelig symboliserer

den stående kvindeskikkelse, der står øverst på en indsvajet keglestub med to børneskikkelser op ad sig og med et flammende hjerte i venstre hånd, kærligheden. Det er som en illustration til 1. Korinterbrev 13,13: Så bliver da tro, håb, kærlighed, disse tre; men størst af dem er kærligheden.

Under lydhimmelen er anbragt en forgyldt helligåndsdue i stråleglorie.

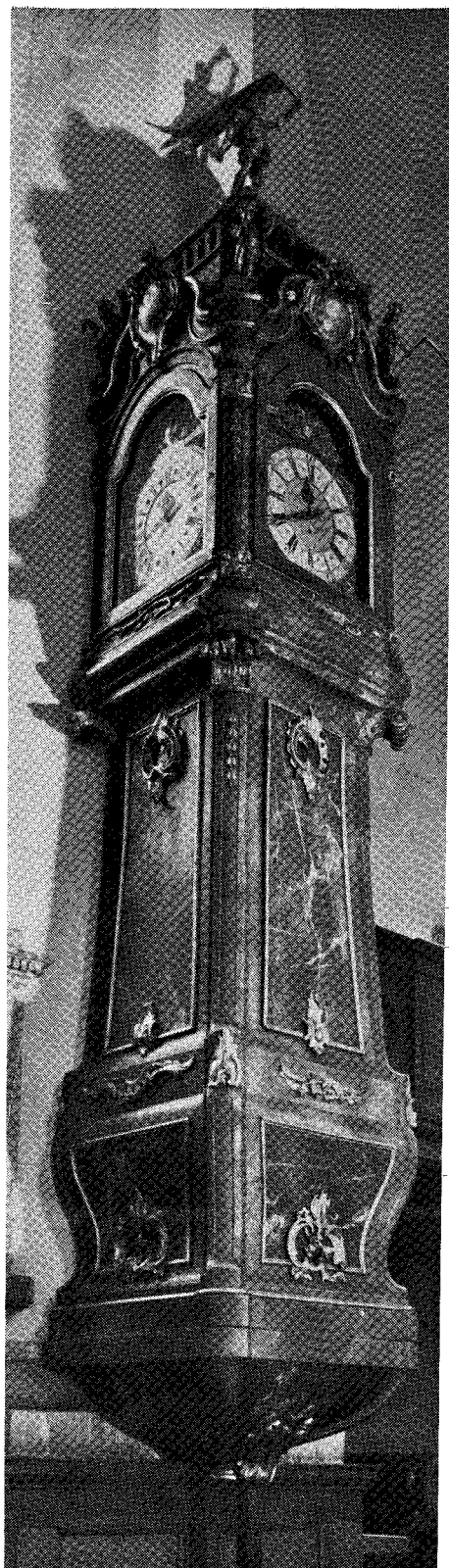
Uret

I mange gamle kirker er der ved siden af prædikestolen opsat timeglas. Et sådant findes ikke i Trinitatis kirke, men både præsten og menigheden kan følge tidens gang på det standur, der er opstillet op ad pillen over for prædikestolen. Det har tre skiver: en vendt mod prædikestolen, en mod alteret og en mod orglet.

Dette ur, der er skænket til kirken i 1757 af brygger Lars Gries' legat, er lavet af urmager Peter Michael Abel. Det meget smukke urhus og kassen er udført i behersket rokoko, marmoreret og forgyldt. I hjørnerne af gavlene over urskiverne står forgyldte vingede putti – de børnefigurer med eller uden vinger, der kendes fra oldtiden som dekorative elementer, og som i kirkelig kunst får karakter af engle. Den ene figur mod pil-

len i vest blæser gennem et trompetlignende rør i højre hånd en sæbeboble, medens den i venstre hånd holder en skål med en boble på. Den anden holder en le i hænderne. Den tredje er tomhændet, men venstre arms stilling kan måske tyde på, at den kan have holdt et nu forsvundet spejl i hånden. Endelig holder den sidste mod pillen i øst blade og frugter i hænderne. Øverst på urhuset står en forgyldt figur: Kristus med sejrsmantel.

Det må tænkes, at man ved anbringelsen af disse figurer og deres attributter på uret, der måler tiden, har villet anskueliggøre modsætningen: de fire børnefigurer fortæller om forfængelighed og forgængelighed – den svindende tid, medens figuren af den sejrende Kristus peger mod evigheden.

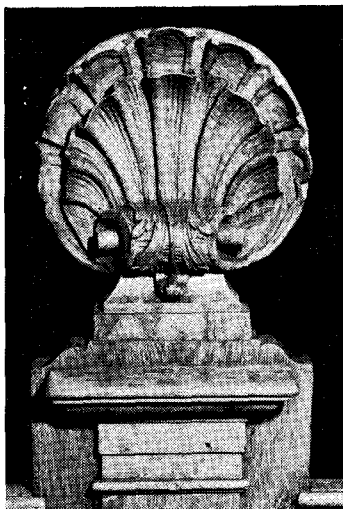
Stolestaderne

Det mest iøjnefaldende ved stolestaderne er de meget smukt udskårne muslingskaller, der kroner de pilastersmykkede gavle. Det er ikke nogen usædvanlig prydelser på stolestader; billedskæreren Henrich Fischer fik 1729 besked om, at muslingerne skulle skæres som dem, der fandtes i Fredensborg slotskirke, og sådanne muslingskaller kendes også i andre kirker.

Perlemuslingen var i gammel tid et Maria-symbol. Her skal mindes om, at apostlen Jakob den ældre, søn af Sebedæus, i gammel kirkelig kunst fremstilles som pilgrim med stav, taske og hat og med en muslingskal på hatten eller i hånden. Pilgrimme, der besøgte apostlens grav i Santiago (Sant Jago) de Compostella i Spanien, hvortil hans legeme skal være ført, fik til minde en muslingskal eller Ibsskal; Ib er en afledning af Jakob ligesom den spanske form Jago. I en montre i Nationalmuseets 2. afdeling ses flere gamle Ibsskaller fra gravfund. De er hjembragt af danske pilgrimme, der har fået dem med i graven.

Af de oprindeligt leverede 125 muslingskaller er bevaret 103. De øvrige 37, der er i kirken i dag, er enten fornyede eller senere tilkomne ved ændring af stolestadernes tal. De gamle stolestader har været bemalt med forskellige farver, men siden reparationen i 1871, da farverne blev taget af, står gavle, paneler og låger med egetræet alene ferniseret og lakeret, medens selve bænken er malet som egetræ. I staderne vest for prædikestolen er bænken nu fornyet og udstyret med hyn-

Ser man nøje efter på lå-

En af de 140 muslingskaller på stolestadernes gavle.

gerne, hvis fyldinger er prydet med dobbeltspejl, kan man på mange af de gamle på rammens overstykke skimte, at der har været malet *No.* efterfulgt af et tal på dem. Det minder ligesom de gamle låse på lågerne om en tid, da man købte eller lejede sig stolestade i kirkerne, og der krævedes nøgle for at få adgang til stolen.

Lysekronerne

Der findes ingen gamle lysekroner i kirken; ved branden 1728 ødelagdes de daværende. Den ældste er fra 1780; den hænger i midtskibet mod øst nærmest alteret. Den har to rækker lysearme: i den nederste ring otte større og otte mindre arme i dobbelt C-bøjleform, i den øverste ring otte arme af samme form. Det balusterformede skaft bærer desuden pryddarme, smykket med klokkeblomster og knoppe spyd.

Den svære kugle med pæreformet dup bærer en graveret indskrift i kursiv: *Borger og Herberger her i Kiøbenhavn / Iohann Larsen Seifert / haver skienket og givet denne / Lyse-Krone / Anno 1780 til Guds Huuses Ziir og Prydelse og til Erkiendtlighed / for Guds faderlige Forsyn over ham siden Aaret 1742 da han som et fattigt fader- og moderløs / Barn stod paa dette Kirkegulv til Confirmation til sammes Vedligeholdelse med Lys og / aarlig Reengiørelse*

En af de låger, som man kan skimte et nummer på. Låsene bruges ikke mere, men lågerne lukkes med en vrider på bagsiden.

*haver han til denne kirke
efter sin Død testamenteret /
Et tusende Rigsdaler.* Det fire-
delte ophæng over bæreringen
er et rigt ornamenteret for-
gyldt smedejernsarbejde.

Den næstældste krone, fra
1790, er noget mindre end
den foregående, men er op-
bygget på lignende måde med
otte større og otte mindre ly-
searme i nederste ring i brudt
C-bøjleform med krydsende
prydarme med blomsterlig-
nende ornamenter. Den øvre
ring har otte lysearme som
S-formede bøjler og imellem
otte pryddarme med spyd. Un-
der bæreringen er en figur:
Kristus som Salvator Mundi
(Verdens frelser) med sejr-
fanen i venstre hånd.

På kuglen, der har en pro-
fileret dup, er graveret med
versaler:

DENNE LYSE KRONE ER
SKIENKET TIL
TRINITATIS KIRKE
AF BORGER OG TOBAKS-
SPINDERMESTER
RASMUS IØRGENSEN OG
IIUSTRUE ANNE POULS
DAATTER DEN 5te
DECEMBER ANNO 1790.

Også denne krone har over
bæreringen et forgyldt smede-
jernsophæng, men ikke så rigt
ornamenteret som det ældre.

Kronen hænger i midtski-
bets tredje hvælvingsfag fra
vest, men har efter et gam-
melt billede tidligere hængt i
faget øst for. 1870 blev den
og kronen fra 1780, der tid-
ligere hang i østre tværgangs
midt-fag, anbragt i tværgan-
gens sidefag, hvorfra de flyt-
tedes til deres nuværende
pladser, da der i 1909 var ble-
vet indlagt elektrisk lys i kir-
ken.

Ved samme tid anskaffedes

*Kronen
fra
1780.*

fire nye lysekroner, to af lig-
nende størrelse som de gamle
til midtskibet, hvor de hænger
i andet og fjerde fag fra vest,
og to mindre, der hænger i
østre tværgangs sidefag. Alle
kroner er nu med elektrisk lys.
Der havde tidligere i en år-
række været gaslampetter på
stolestaderne. De nye kroner
er i traditionel stil med C- og
S-bøjleformede lysearme, i de
to store i to rækker med to
gange otte i nederste og otte
i øverste ring og med prydd-
arme med klokkeblomster og
spyd, de to mindre med otte
lysearme både forneden og
foroven foruden pryddarme.
De to i midtskibet har for-
gyldte ophæng i jern, der er
udført med ophænget til kro-
nen fra 1780 som forbillede;
de bærer årstallet 1908. Un-
der ringen afsluttes kronerne

af topfigurer: de to i midt-
skibet har en kvindeskikkelse
med et skriftbånd i hænderne,
de to i tværgangen en skæg-
get mandsfigur med en bog i
venstre hånd.

Udstyret med elektriske
lamper er på ydermurene i
pulpiturerne anbragt 16 tre-
pibede messinglampetter, som
muligvis stammer fra 1835, og
i koret sidder på hver af de
fire piller en lyskrans med
femten lamper, udført efter
tegning af Thomas Havning.

Orglet

Den pragtfulde barokke orgelfacade, en af de skønneste i København, der præger Trinitatis kirkes vestende, er, hvad der er tilbage af det orgel, som Lambert Daniel Kastens i 1731 afleverede, da kirken var genopbygget efter branden i 1728. I facadens inddeling gør instrumentets oprindelige deling i hovedværk, brystværk, overværk og pedal sig gældende: yderst to kraftige tårne til de største piber, i midten et mindre tårn flankeret af to små spidst fremspringende tårne og mellem tårnene mindre pibefelter. Såvel tårnene som pibefelterne imellem dem er udstyret med forgyldt bladværk („gardiner“) i hjørnerne, og i facadens forgyldte vinger møder man hele den rige barokke ornamentik: svungne voluter, akantus og festons. Både forneden og foroven har orgelfacaden kraftigt profilerede gesimser, der ligesom rammeværket er marmoreret, men indtil 1757 havde orgelfacaden ligesom altertavlen og prædikestolen været uden staffing.

Kastens instrument blev i tidens løb genstand for mange restaureringer og ombygninger, indtil det helt kasseredes, men facaden blev bevaret, selv om den en tid delvis har været udstyret med stumme piber. Ved bygningen af det nye orgel i 1956 blev

piberne i facaden atter fuldt ud klingende. Det nye instrument, der er bygget af Marcussen & Søn, har 50 stemmer, der er fordelt på hovedværk, brystværk, pedal og det nytilkomne rygpositiv. Ved bygningen af dette blev den gamle rige udsmykning på orgelbalustraden opdelt og sammenbygget med den af arkitekt Thomas Havning tegnede rygpositivfacade med de to pibetårne flankerende det gamle våben på dets oprindelige plads. Det nye danner et meget smukt hele med den gamle facade.

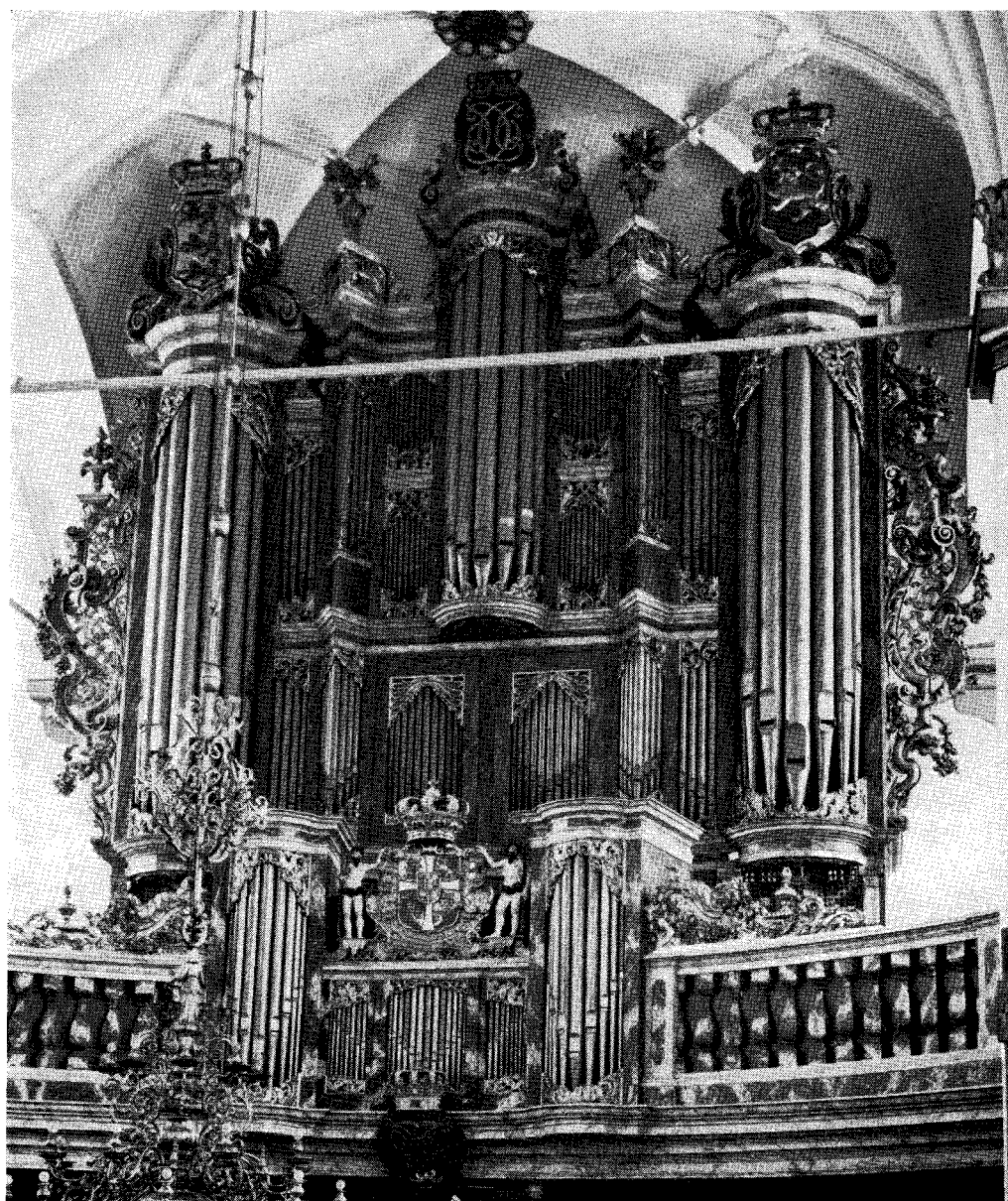
VABENERNE PÅ ORGLET

På topstykkerne af de tre største tårne i orgelfacaden er i midten anbragt Christian VI's kronede spejlmonogram (guld på blå) og på de yderste tårne henholdsvis til venstre set nedefra Danmarks og til højre Norges våbener, begge med krone over; på de små tårne blomstervaser.

Midt på orgelpulpitrets balustrade er anbragt – og efter 1956 sammenbygget med rygpositivet til det nye orgel – det kronede kongevåben med skjoldholderne: de to nøgne vildmænd med grønne kranse om hoved og lænd støttende sig til nedadvendte køller. Her er våbenet fremstillet på heraldisk vis med hovedskjold, midterskjold og hjerteskjold. Det af Danne-

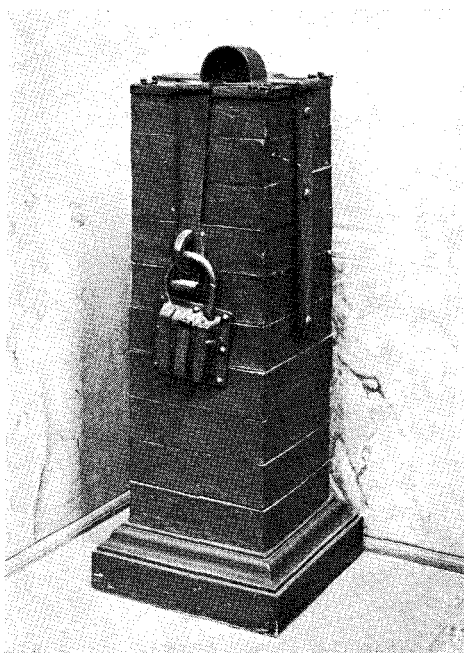
brogskorset delte hovedskjold viser Danmarks og Norges våbener, unionens tre kroner, »de Gothers« og på skjoldfoden »de Venders« våbener. Det sidste overskæres ukorrekt af den nederste korsarm. I det firedelte midterskjold ses Sønderjyllands, Holstens, Stormarns og Ditmarskens våbener. Stormarns svane er her blevet udstyret med krone både på hovedet og om halsen, og Ditmarskens rytters harnisk er sølv ligesom hesten. Endelig viser det delte hjerteskjold meget ukorrekte gengivelser af Oldenburgs og Delmenhorsts våbener. Det sidste viser således i stedet for guld kors i blå et sølv kors i rødt, en dog også andet steds forekommende farvevariant. Om skjoldet hænger Dannebrogordenens og Elefantordenens kæder.

Balustraden, der stod ege-træsmalet, men tidligere havde været marmoreret, blev i 1956 atter marmormålet. Forneden under rygpositivet opsattes kong Frederik IX's kronede forgyldte spejlmonogram mellem grene af grønne egeblade (til venstre) og bøgeblade, samlede forneden i en sløjfe af et Dannebrogordenensbånd. Det modsvarer Christian VI's foroven.

Kastens' orgelfacade med rygpositivet fra 1956.

Pengeblokke

Medens indsamlinger i kirken nu sædvanligvis finder sted i de „til menighedsplejen“, „til kirkebladet“ og „til indsamlingen“ betegnede bøsser, har der tidligere (indtil 1878) foruden ved bøsser været foretaget indsamlinger ved om-bæring af såkaldte pengetavler, nogle med forskelligt indlagt arbejde smukt udførte træasker med håndtag, hver til sit formål. I 1889 blev tre sådanne tavler overført til Nationalmuseet.

Men i kirken er bevaret to pengeblokke til indsamlinger. De blev genopstillet i kirkerummet 1926 efter i en lang årrække at have været gemt i en af gravkældrene og har

nu deres plads ved siden af indgangene til skriftestuerne. De menes at stamme fra tiden lige efter branden 1728. De er firkantede, jernbundne med henholdsvis 11 og 10 vandrette bånd. De jernbundne låg har hjørnerosetter, en pengepalte, som dog nu er „for-naglet“, og bøjler, der går halvt ned ad siderne, og som lukkes med to hængelåse. Nu er kun den ene lås bevaret på hver af blokkene, men på den ene hænger der desuden en slags ske i en kæde, beregnet til at stikke penge ned med.

På en tavle på væggen – og marmoreret som denne – over blokken ved det nordre sakristi står med sort kursivskrift:

*Fattiges Blok.
Mathæi 25: 35: 36:*

*Jeg var hungrig og I
gave mig at æde, tørstig
og I gave mig at drikke,
Jeg var nøgen
og I klædte mig, syg
og I besøgte mig!*

Den tilsvarende tavle over blokken på den anden side af koropgangen har følgende indskrift:

*Qvæsthusets Blok.
Esaïas 25: 4:*

*Vær den Ringes Styrke,
den Betrængtes Styrke
i hans Angest
en Tilflugt mod Uvej, r,
en Skygge mod Heden.*

Gravminder

*Greve
Hans Schacks
gravminde.*

Om forudgangne slægter, hvis kister i tidens løb har fundet plads under kirkens gulv i krypter eller grave, har epitafier og gravsten oppe i kirken fortalt, men af dem vi ved om forud for branden 1728 er kun bevaret det store mindesmærke for Københavns forsvarer 1658–59, grev Hans Schack, d. 1676. Det er udført 1687 af Artus Quellinus den yngre (1625–1700) i Antwerpen og i 1689 opstillet i koret over Schacks gravkrypt. Felt-

marskallens skikkelse i rustning med allongeparyk og marskalstav ses gengivet i hvidt marmor, hvilende på et højt fodstykke af sort marmor. Bag figuren er en sort obelisk på baggrund af et felt af broget marmor, indrammet af en svungen profileret ramme i sort. På fodstykkets øvre del er et hvidt felt med en sort plade af form som en sarkofag og med en tavle med en latinsk versalindskrift, der fortæller om Hans Schack. Til

begge sider af figuren er i hvidt marmor fremstillet faner og krigsmateriel, og på pladen bagved hænger foruden 16 anevåbener hjelme, rustninger, skjolde o. a. Øverst på obelikken ses Schackernes våben med grevekronen over, ligesom der også over indskriften er et Schack-våben.

Ved branden 1728 blev epitafiet meget beskadiget, og først i 1780 blev det restaureret og noget omdannet af Andreas Weidenhaupt (1738–

*Von Körbitz' gitter.
Bagved epitafierne for Fuiren og Eilersen.*

1805). Gitteret foran, der sandsynligvis er udført af Jochim Heims fra Kiel, blev opsat 1693, men den vandrette afskæring foroven med det klassicistiske tandsnit viser, at det er blevet ændret i 1780. Midt i det sortmalte gitter ses Hans Schacks forgyldte kronede spejlmonogram.

Medens de næsten samtidige epitafier for Johan Christopher von Körbitz (d. 1682) og Mogens Friis (d. 1675) er gået til grunde, er *gitrene* fra nedgangene til deres gravkrypter bevaret, siden 1835 opstillet mellem altertavlen og skriftestolene, von Körbitz' i nord, Friis' i syd. Det sidste bærer Jochim Heims' mærke, og da det første er i samme stil, er det som også Schackgitteret formentligt udført af ham. I dørfløjene i de ellers sortmalte gitre er forgyldte indrammede monogrammer med kroner over.

I nordøstre korgang hænger

Von Körbitz' monogram.

Friis' monogram.

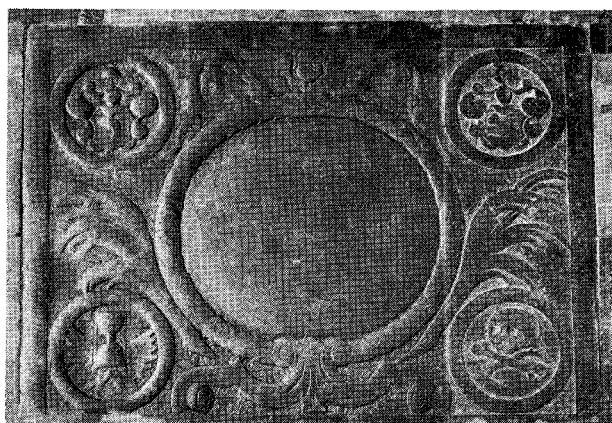
et epitafium, der er opsat 1732 til erstatning for et i 1728 ødelagt, over Theodorus Fuiren, d. 1656. En latinsk kursivindskrift fortæller om ham. Det er en rektangulær tavle i hvidligt, året marmor i profileret sort ramme. Topstykket omfatter to slægtsvåbener, hvorover der er en vase med spejlmonogram.

På korets østmur nord for altertavlen sidder et andet epitafium fra 1732, der ligeledes erstatter et ødelagt ældre. På en oval sort tavle, indrammet af en kartouche med palmette-dekoration og øverst et kerubhoved, hvorover der er en vase, fortæller en fordybet forgyldt kursivindskrift på latin om den, mindesmærket er sat for, professor Jørgen Eilersen, d. 1686

Der er endnu et par epitafier på korvæggene, som ikke kan ses, fordi de i 1835 indbyggede skriftestole dækker dem.

Neden for kortrappen ligger en gravsten fra ca. 1730 af rød ølandskalk. Dens indskrift i et af en bladkrans og palme-grene omgivet felt er helt udslidt. To hjørnemedailloner foroven har stærkt nedslidte, uidentificerede slægtsvåbener, medens to forned viser henholdsvis et timeglas med vinger, der symboliserer tidens flugt, og forgængelighedssymbolet et dødningehoved over et par krydslagte knogler.

Vendt mod midtskibet på den østligste pille før tværgangen er opsat et epitafium for Johan Larsen Seifert (1721–1790), der var „Borger og Herberger her i Staden“. Indskriften fortæller videre, at han har skænket kirken en smuk lysekrone og til sammes istandsættelse og lys 1000 rigsdaler, yderligere til kirken 100 rigsdaler og til kirkens

Gravsten.

og fem andre fattigskoler hver 100 rigsdaler. „Hans Liig bliver bestaaende i denne Grav indtil Verdens Ende hvilket i Consistorii Protocol er indført“. Epitafiet er udført i forskelligt farvet året marmor. På en plade over to konsoller står den hvidlige indskrift-tavle i en enkel ramme med kannelurer på de opstående led. Foroven afsluttes monumentet af en brudt segmentgavl, hvori der står en urne.

På samme pille skråt vendt mod sidegangen sidder epitafiet for højesteretsassessor Terkel Klevenfeldt (1710–1777). Det er også udført i året marmor af forskellig farve i klassicistisk stil. En fodplade bærer den foroven afrundede tavle, hvori Klevenfeldts portrætmedaillon i profil er indfældet. Den er udført i hvidt marmor af Johannes Wiedewelt (1731–1802). Indskriften, der er graveret med forgyldte versaler, lyder: Terkel Klevenfeldt / sattes dette Minde / af hans / tillige her hvilende / Yndling / Reinholdt Ameln / A^o MDCCXCVIII.

Vendt mod alteret på den pille, som bærer uret, er muret et epitafium over Mette Lars-

datter Rhode, d. 1762, Johannes Gram, d. 1770, og hans hustru Catharine Johansdatter Dellfeld, d. 1785. Mindesmærket er udført i lyst, året marmor som en firesidet ramme om en sort indskrifttavle. Over en enkel støtteplade rejser sig de lodrette led med kannelurer forned og festoner foroven; øverste vandrette rammestykke er ornamenteret med „løbende hund“ og derover en tandsnit-gesims. På en enkel plade øverst står en brændende olielampe, symbolet på årvågenhed; jfr. Mattæus kap. 25: fortællingen om de 10 jomfruer. Den graverede, forgyldte kursivskrift fortæller, at kirkens forstandere har opsat dette æreminde „Til ævig Erindring Af trende i Herren hensovede Venner“ – „Af Taknemmelighed for felleds Gavnildhed af 3000 Rixdr.“ til kirkens „Prydelse og Understøttelse og dens fattiges Skoles Tarv og til uryggelig Forsikring at deres felleds Grav i al eftertiden skal forblive tilsluttet og urørt“.

På den anden pille fra vest i nordsiden skråt vendt mod alteret er opsat et stort epitafium – som de foregående i tidens klassicistiske stil. Over et indad svejet fodstykke med

en guirlande og guttæ (dråber) i underkanten løfter sig den firkantede, sorte indskriftstavle i en ramme af året norsk marmor. Forneden er udhugget „løbende hund“, foroven kannelurer, og de opstående dele bærer prydlister. Toppen dannes af en afskåret trekant, foran hvilken der står en flammeurne mellem festoner. Flammeurnen symboliserer det nye liv efter døden. Indskriften i fordybede, forgyldte versaler fortæller om gravsættelsen af borger og garver i København Andreas Jensen Møller (1684–1754) og hustruen Johanne Hansdatter Hofman (1677–1749), deres søn, borger og brygger Iens Andresen Møller (1717–1800) og hans

hustru Ellen Catharina Nørgager (1719–1770) „og flere deres Venner og Paarørende“. Jens Andresen Møller har givet 500 rigsdaler til Trinitatis kirke „med de Vilkaar at dette Begravelsested aldrig til Kirken hiemfalder“.

Indskriften ender med det fortrøstningsfulde vers:

Her er vor Eyendom,
her er vor Huus og Boelig,
her hviler vi saa sødt,
her sover vi saa roelig,
naar ved Basunens Lyd
vi bliver kaldet frem,
da gaaer vi her ud af
til de udvalgte Hiem.

På nordmuren bag prædikestolen sidder et epitafium, hvis indskrift i graverede, forgyld-

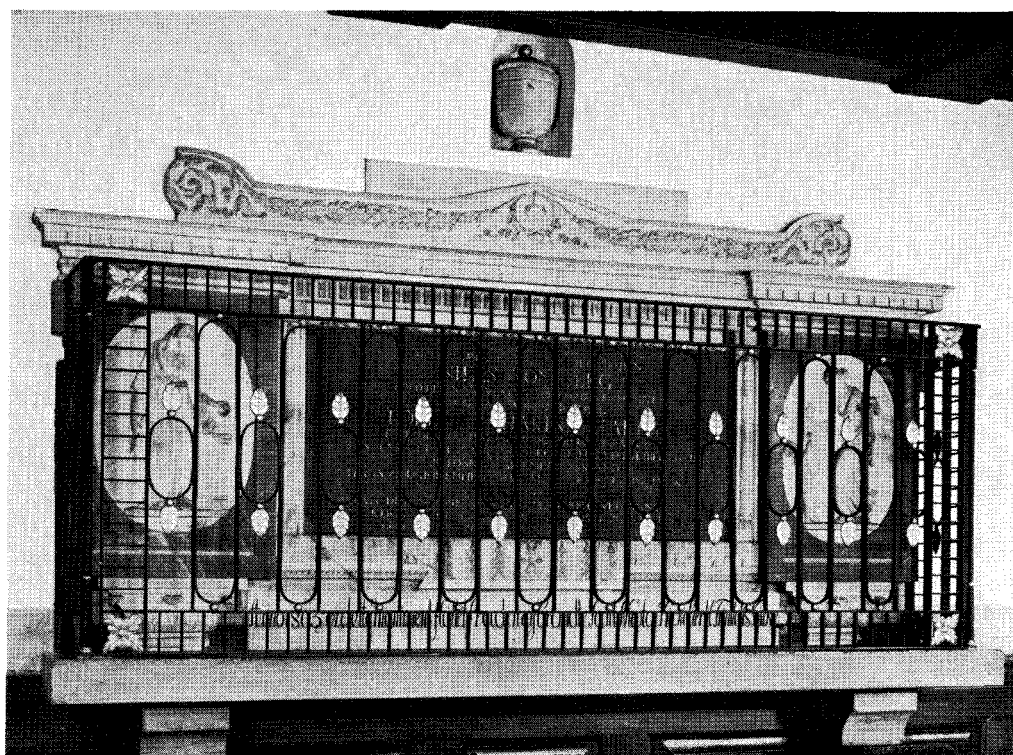
te versaler fortæller om borger og garver „her i Staden“ Niels Kønsberg (1730–1781) og hans anden hustru Edele Catharina Haren (1726–1781). Monumentet, der er udført af Johannes Wiedewelt i forskelligt farvet marmor, og som med sin aflange form minder om en sarkofag, er 1805 flyttet til Trinitatis fra Nicolai kirkes koromgang, hvor det undgik ødelæggelse ved kirken brand i 1795. Det er bygget op over en fremspringende plade på konsoller med hovedstykkets siderisalitter i mørkt marmor, hvori der i ovale felter er indfældet relieffer i hvidt marmor. Til venstre ses en kvinde, der af en skål gyder olje til en flam-

Epitafium for Klevenfeldt.

Epitafium over Mette Rhode, Johs. Gram og Catharine Dellfeld.

Niels Kønsbergs epitafium.

me på et lille alter, til højre en kvinde med et overflødighedshorn i venstre hånd og i højre en skål med låg, som en lille nøgen dreng rækker efter. Reliefferne skal sikkert hentyde til indskriftens omtale af Niels Kønsbergs velgørenhed; ved sin død stiftede han et legat til seks værdige trængende personers „anstændige Underholdning“. Ved siderne af den sorte indskrifttavle er nedadvendte fakler, et fra den klassiske oldtid hentet dødsymbol. Over et vandret led med tandsnit ligger topstykket, der er udstyret med festoner, som ved siderne ender i volutter og midt på danner en trekantgavl. Over denne er i en murniche anbragt en urne. Til beskyttelse af det i øvrigt rigt ornamenterede epitafium er der et smukt sortmalet og forgyldt jerngitterværk.

I gulvet i søndre forhal ligger en stor gravsten af ølandsk kalksten med indhugget indskrift i versaler og kursiv. I hjørnerne er der hugget blomsterrelieffer og nederst en roset med krydsslågt murhammer, murske og passer. Stenen er over murmester Andreas Sihm (1710–1760) og hans hustru Anna Iens Daater, f. 1713, tillige med deres datter Dorothea Maria Mylius, f. Sihm (1737–1763). Det synes som om Anna Jensdatter har ladet stenen lægge „til Efterkommeres Minde“; pladsen til hendes dødsdag står åben. Indskriften ender: „Gud give dem alle en glædelig Opstandelse paa den yderste Dag“. Murmester Sihm havde 1757 sin bopæl i St. Gertrudsstræde.

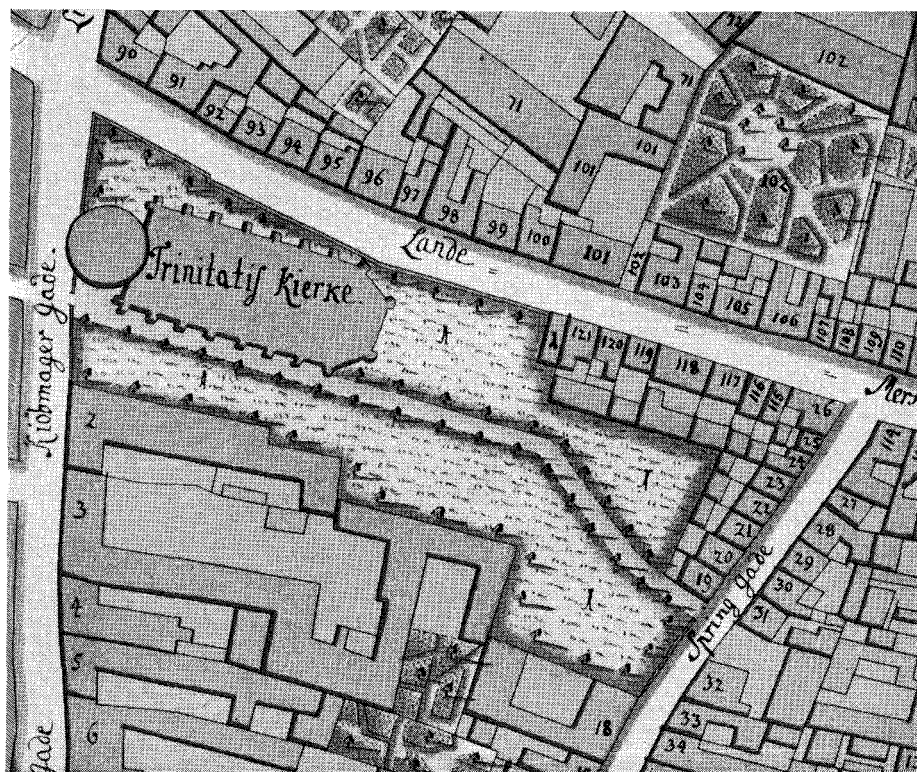
Der har været flere gravsten i kirken, men kun to er

bevaret: denne i forhallen og den neden for kortrappen.

På begge sider af alteret er der i koromgangen lemme i gulvet, gennem hvilke der ved trapper er adgang til gravkrypterne under korpartiet, medens gravkamrene under den øvrige del af kirken siden en omordning i årene 1928–29 ikke mere er tilgængelige. Ved varme anlæg er i sin tid en del af de murede grave og muldgravene blevet forstyrret, og under koret er en del af gravkamrene taget ind til varmekælder.

Trinitatis kirkeplads med mindesmærker

Udsnit
af
Geddes kort
1757.

Pladsen langs Trinitatis kirkes sydside er ikke oprindelig en plads. Den nuværende belægning med gamle granitfliser har den først fået 1928–29, da den blev omlagt, samtidig med at et gravkapel øst for kirken, der var opført i 1870 efter tegning af N. S. Nebelong (1806–1871), blev nedrevet for at give plads for præsteboligen, der opførtes af Henning Hansen og Thomas Havning. Tidligere havde pladsen karakter af et anlæg, som dele af den gamle kirkegård var omdannet til.

De enkelte gamle træer, gravstenene langs kirkens søndre mur og i det indhegnede grønne stykke øst for kirken fortæller endnu om kirkegården, der blev taget i brug 1657 og efterhånden udvidedes, så den strakte sig fra Købmagergade langs kirken og videre til Pilestræde eller Springgade, som dette gadestykke hed til 1881. En gangsti, Kirkegangen kaldet, førte fra Købmagergade langs kirken med en drejning over kirkegården ud til Springgade. Efter at der længe ikke

havde været foretaget begravelser, bortsolgtes de østlige dele af kirkegården, og her opførtes 1876–77 efter tegning af Harald Drewsen (1836–1878) den Hambroske badeanstalt, hvis sidste rester med portbygningen ud mod kirkepladsen blev nedrevet i forbindelse med omlægningen af Pilestræde. Den gamle sti var ført øst om kirken til Landemærket.

Går man fra Købmagergade ind på pladsen, ser man til venstre på en sokkel en buste

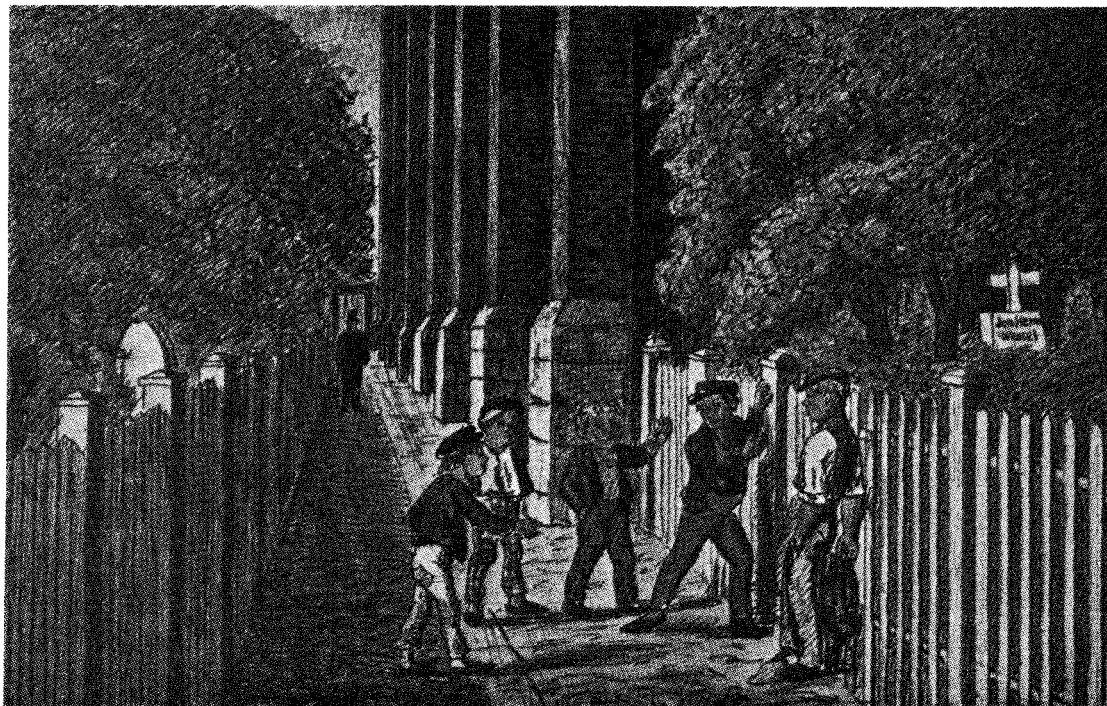
i syenit af Tyge Brahe. Den er udført 1914 af Siegfried Wagner (1874–1952) og opstillet her 1932. Det var naturligt at hædre Tyge Brahe ved et mindesmærke på dette sted. Hans verdensberømte videnskabelige indsats som astronom var baggrunden for tanken om observatoriet på Rundetårn, som hans elev Christen Longomontanus indrettede, og den astronomisk-historiske samling på kirkeloftet bag tårnet rummer mange minder om ham.

Midt på pladsen mellem kirkens søndre hovedindgang og huset overfor er i 1879 rejst

et fælles mindesmærke for Johannes Ewald og Johan Herman Wessel, der begge er begravet på kirkegården. Det brede sandstensmonument bærer på forsiden to portrætmedailloner i bronze af de to digtere og ovenpå to bronze-gennier, der ved deres holdning og udstyr skal karakterisere henholdsvis Wessel og Ewald, som de er anbragt over. Bronzearbejderne skyldes Otto Evens (1826–1895), medens stenhuggerarbejdet er udført af Niels Hermann Bondrop (1834–1889). Foran på monumentets fodstykke læses:

Tyge Brahes buste.

Gangsti langs kirken i 1860'erne. Farvelagt tegning af J. Knudsen i Bymuseet.

*Ewalds og
Wessels
mindesmærke.*

VED DENNE KIRKES MUR
HVILER STØVET AF
DIGTERNE
EWALD OG WESSEL,
DER SAMTIDIG GAVE
ALVOR OG SKJEMT ET
LEVENDE UDTRYK TIL
GLÆDE FOR FOLKET,
TIL FREMME FOR VOR
DIGTEKUNST.

På de smalle sider er de to
digteres data indhugget, og

under Wessels læses Jens Bag-
gesens kendte vers:

GRAAD SMELTED HEN I
SMIL, NAAR WESSELS
LUNE BØD;
OG GLÆDENS SMIL
FORSVANDT I TAARER
VED HANS DØD.

Under Ewalds ses nogle linjer
af Adam Oehlenschlägers digt
„Ewalds Grav“. Deres indhold
sigter til, at Ewald er begravet
øst for kirken:

VED ISSEN:
KIRKEN ROLIG I SIN SKY!
VED FODEN:
USSELHED I SNEVRE BY!
HER HELLIG KRAFT OG
TRØST,
HIST SORG OG NØD.
DU STOD I LIVET,
SOM DU LAA I DØD.

En hængelme bag monumen-
tet giver dette en fin bag-
grund.

Gravsten på kirkepladsen

Imellem pillerne på Trinitatis kirkes sydside er lagt syv gravsten, der tidligere har dækket over grave på kirkegården. Alle er de mere eller mindre forvitrede, så det er vanskeligt og for nogles vedkommende umuligt at læse, hvad der står på dem, hvis ikke ældre afskrifter af indskrifterne kom til hjælp.

I det andet fag fra tårnet ligger en rød neksøsandssten med hvide marmorrosetter i hjørnerne, hvoraf kun een er tilbage. Skriften i fordybde versaler fortæller, at graven rummede „Tobacks Fabriquer“ Iohan Charl Bock (1741–1805) og hans to hustruer: Frideriche-Lovise Braads-Datter (1752–1786) tillige med hendes to sønner og tre døtre og Sofie Elisabeth Bock f. Vinther, død 1802, og seks tidligere døde børn, som hun var moder til. Bock boede på hjørnet af Pilestræde og Sværtegade.

Den anden sten er af norsk marmor og smukt hugget med symbolske blomsterdekorationer, foroven blomsterkrans og liljegrene, forneden laurbærkvist og palmegren, og ved siderne dødssymbolet: nedadvendte slukkede fakler. Indskriften i fordybet kursiv meddeler, at stenen har dækket over Chatharina Dorethea Ruch f. Gram (1713–1793), der var enke efter en tobaksspinner,

og en ugift datter Maria Ruch (1746–1808). De havde bopæl på Kultorvet.

I fjerde fag ligger en rød neksøsandssten med hjørnerosetter af hvidt marmor; også her er kun een bevaret. Skriften er i fordybde versaler. Stenen har ligget over „Tobaksfabriquer“ Christian Augustinus (1750–1808), der en tid var oldermand for tobaksspinderlauget og i øvrigt en kendt og dygtig mand. Desuden har graven rummet hans første hustru Lovine Augustinus f. Winther (1759–1788), deres datter Anne Elisabeth Augustinus (1783–1805) og to spæde børn af hans andet ægteskab, som han indgik 1788 med Birgitte Marie Beenfeldt. Han havde boet i Møntergade, men købte 1791 en gård i Vestergade, hvor siden de kendte Augustinus-tobakker blev fremstillet.

På muren i fjerde fag har Foreningen til Dyrenes Beskyttelse i 1973 ladet opsætte en bronzeplade til minde om filosoffen og sprogfornyeren Friedrich Christian Eilschov (1725–1750), der „var den første i Danmark som talte dyrenes sag“. Han døde som offer for en koppeepidemi og blev begravet i Trinitatis kirkegård.

Den fjerde sten – i femte fag – er af rød ølandskalk. I hjørnerne er der hugget blomsterornamenter, der kan minde om beslag på gamle kister. Mellem de nederste er i et firpas hugget en hestesko, grov-

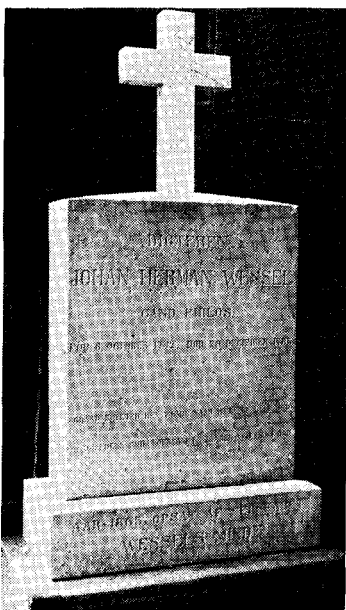
smedenes mærke. Det var også to smedemestre, der hvilede under stenen. I fordybde versaler fortæller indskriften om grovsmed Iohan Friderick Ostersen, der døde 1747, 51 år gammel, og grovsmedemester Søren Iensen (1724–1797). De havde begge haft smedegård i Landemærket.

Den anden sten i dette fag er en lysgrå gotlandsk kalksten med let profileret rammeliste og indskrift i fordybet kursiv. I hjørnerne er der i skråstil-lede fordybde ovaler hugget relieffer af evangelisterne, der er fremstillet skrivende og kendetegnet ved deres symboler. Den er lagt over borger og brændevinsbrænder (på stenen forkortet: Brbrd.) Morten Knudsen Gebauer (1703–1770), Jens Christian Møller, 4 år gammel, og formentlig hans fader Eilert Andersen Møller (1723–1773), der også var brændevinsbrænder (på stenen: B B); desuden over Lucia Gebauer f. Lind (1693–1777) og „Oletorup død den 7: Iannarius 1782“. Stenens stilpræg viser den som en ældre type, der enten må have ligget ubrugt eller på hvilken en tidligere indskrift er slettet, før den er brugt igen. Eilert Andersen Møller havde sin virksomhed i Adelgade.

I syvende fag ligger atter en rød neksøsandssten med tværrillet ramme og hjørnerosetter af hvidt marmor. Indskriften er i fordybde versaler. Under stenen har hvilet Else Thomas

Datter Bloch (1715–1789) og hende broder, „Borgere og Møllere her i Staden“ Mads Thomsen Bloch (1723–1793). Desuden har graven rummet Mette Iensdatter Hamrum (1735–1808), der „levede 3½ Aar i første Ægteskab med Edskel Thomsen Bloch og i andet 40½ Aar med Nikolay Nissen, begge Borgere og Møllere her i Staden“.

Den syvende og sidste sten i rækken, en rød neksøsandsten, er så medtaget, at dens kursivindskrift er næsten ulæselig. Den har ligget over Gunild Fogh (1752–1783) og hendes mand Børge Fogh (1744–1798), der var hørkræmmer på Kulturvet.

Wessels gravmæle.

Gravstenene har for en tid fastholdt navnene på mennesker, der ellers for de flestes vedkommende er glemt – som størstedelen af de mange, der gennem to hundrede år fik deres sidste leje ved Trinitatis kirke.

Inden for gitteret om det grønne område øst for kirken findes flere monumenter. På det oprindelige sted op ad korets sydøstre mur med et sortmalet jerngitter på en sandstenssokkel foran står et ejendommeligt gravmæle. Det er af støbejern på sandstenssokkel, rejst over glarmester Christopher Hauschildt (1749–1834), der havde haft sin virksomhed i Prinsensgade. Det skyldes billedhuggeren Carl Frederik Holbech (1811–1880) og minder i formen om et gotisk alterskab. To profilerede søjler med bladhoveder bærer en dobbelt spidsbue, der i midten forneden samles over en konsol. I bueslagene er der hængende krydsbuefriser, og over dem står et kors med trekløverformede bjælkeender. Den sortmalede og forgyldte ramme omslutter et hvidmalet relief, forestillende Kristi himmelfart, som en mand i antik dragt i bedende stilling overvårer. Nederst står indskriften støbt i ophøjede versaler.

Glarmester Hauschildt havde ved en testamentarisk gave muliggjort en større restaurering af kirken, der fandt sted i 1834–35, ved hvilken lejlig-

hed arkitekten G. F. Hetsch (1788–1864) byggede de to skriftestole. I den søndre er opsat en minderude, som Hauschildt har udført i 1779 – muligvis hans mesterstykke. En oval ramme af gule og grønne bladranker omgiver et firkantet felt med et gråt i gråt malet billede af nadverens indstiftelse.

Indskriften på gravmælet nævner kun ham, men graven har også rummet hans første hustru, Elisabeth f. Harders, der døde 39 år gammel i 1793, og hans anden hustru, Anna Maria f. Malling, død 1798 31 år gammel, og deres 3½ år gamle søn Christian.

I kormuren under vinduet er opsat to hvide marmortavler med indskrifter i fordybede, sortmalede versaler. De er sat over sognepræst til Trinitatis kirke Lorenz Nicolai Fallesen (1757–1824), der i indskriften berømmes for sit elskelige sind, og hans søn, professor, magister, docent i forstvidenskab Ludvig Sophus Fallesen (1807–1840), hvis tidlige død beklages.

Mellem vinduet og støttepil- len er indmuret en stor gravsten af ølandskalk, der er smukt hugget med profilerede kanter, en fordybet ramme om indskriftfeltet og ornamenter i hjørnerne. Den meget lange indskrift i fordybede versaler værner mindet om Claudi Rosset (1687–1767), „fordum Borgere og Kiøbmand her i Staden“, om hvem det hedder:

Gravmonumenterne for Hurtigkarl, Meller og Hornsyld.

„Hand var i hands Livets Dage een Velgiørere imod mange, een god:gjørende imod fattige, allermost imod de bedrøvede Pest Huus Lemmer, hvor hands Æreminde og Gavnildhed erindres til evig Tiid“. Under stenen hvilede tillige „hans salige Kieriste“: hans hustru Maria Therese Philippine la Vigne, der døde 1733 42 år gammel, og syv tidligere døde børn og hans mo-

der Louise Blumeier Rosset, der døde 101 år gammel 1740.

Claudi Rosset havde gennem mange år især ladet pesthuset, der hørte under Københavns fattigvæsen, og som optog fattige syge, deriblandt sindssyge, nyde godt af sin velgørelse og testamenterede til sidst sin betydelige formue dertil. Derfor vedligeholdes gravstenen af Københavns kommune, der 1917 lod den

da revnede sten erstatte af en tro kopi. Den originale sten er opstillet i gården til Medicinsk-historisk Museum.

I nærheden af det sted, som en tradition ville vide var Johan Herman Wessels grav, blev i 1863 opsat et gravminde af selskabet Wessels Minde, hvad indskriften på soklen fortæller. Det er en enkel, hvid marmorsten på en af-

trappet sokkel med et glat kors foroven. Indskriften i fordybede versaler lyder: Digteren Johan Herman Wessel, cand. philos., født 6 October 1742, død 29 December 1785 – og derunder er hugget Baggesens mindevers. Stenen er nu opstillet østvendt foran støttepilen. Men ligesom Rossets sten er det en kopi; den originale sten er dog stadig bevaret. Efter en tid lang at have stået hos stenhuggeren fik den plads i en privat have på Frederiksberg, men nu har den fundet sit blivende sted i Det norske Selskabs hus i Akersgaten i Oslo.

Ikke tilfreds med dette mindemærke lod man ved omlægningen af kirkepladsen i 1929 en flad gravsten med Wessels data og Baggesens vers, i udførelse svarende til Johannes Ewalds gravsten, lægge ved siden af denne.

Øst for det store lindetræ står en rødlig sandstensstele med profileret sokkel og trekantgavl. På forsiden er indsat en hvid marmortavle med indskrift i fordybet, sortmalet kursiv. Stelen er sat over brødrene Rasmus og Peder Meller, der var købmænd på Island, og som efterlod deres formue til deres søster Birgitte Meller, der har ladet stenen rejse og efter indskriften også skulle ligge i graven. Der er intet årstal på stenen, men den længstlevende af brødrene døde i 1805, og gravmælet er ef-

ter stilen at dømme rejst kort efter.

Midt for koret står en smuk stele af grå sandsten, udført af H. E. Freund (1786–1840) og rejst over legatstifteren, juridisk professor Frederik Theodor Hurtigkarl (1763–1829). Den latinske indskrift i fordybede versaler kan på dansk gengives: For Fred. Theod. Hurtigkarl, ved sine forelæsnings, skrifter og rundhåndede gave højt fortjent af den akademiske ungdom, satte Københavns Universitet i ærbødighed og taknemlighed dette minde. Over indskriften, der er midt på stelen, er et lille kors mellem to rosetter, og under den omslutter en egekrans en vægt (retfærdighedens symbol) og en opslået bog. Stelen afsluttes af et palmetrydet topstykke.

Lidt nordligere er rejst en sten over en anden tidligere sognepræst til Trinitatis kirke Iens Hornsyld (1757–1840) og hans hustru Lovise Hornsyld (1765–1833). Det er en stele i bremersandsten med indskrift i fordybede versaler. Foroven er den dækket af en gavlfron-ton med palmetsmykning, der indrammer et vinget kerubhoved. Over indskriften er indsat et af H. V. Bissen (1798–1868) udført relief i hvidt marmor, forestillende den gode hyrde. Under frontonen er indhugget citat fra Johannes 11,25: Hvo som troer paa mig, om han end dør, skal han dog leve.

En stor, rektangulær neksø-

sandsten med indskrift i fordybet kursiv var af digterens venner oprindelig lagt over Johannes Ewalds grav. Da stenen i tidens løb var blevet meget forvitret, blev den i 1905 afslebet og skriften ophugget, men i 1929 blev den desværre flyttet fra sin plads og rigtige stilling, øst-vestlig orienteret, så den nu ligger nærmest i nord-syd ud mod kirkepladsen. Indskriften lyder:

*Danne Skalden
Johannes Ewald
fødtes den 18 Nov. 1743
døde den 17 Mart. 1781.
Hans Sange
høres med Beundring af
hver, som agter Smag,
Dyd, Religion,
og ere
udødelige som han selv.*

Ved tanken på Ewalds digtning – man behøver kun at nævne „Udrust dig, Helt fra Golgatha!“, som han dikterede på dødslejet, bliver sandheden heraf indlysende. Hverken for Ewald eller Wessel havde gravsten været nødvendige for at bevare mindet om dem.

LITTERATUR OM TRINITATIS KIRKE OG RUNDETAARN

Rundetaarn og Trinitatis Kirke. Maalt af Helge Finsen og Flemming Teisen. Tekst af Fr. Weilbach og Helge Finsen. Red. af Helge Finsen og Willy Hansen. Udg. af Foreningen af 3. December 1892. 1932.

1637–1937. *Rundetaarn.* Et Mindeskrift udg. af Københavns Magistrats 1ste Afdeling paa 300-Aarsdagen for Grundstenens Nedlæggelse den 7. Juli. 1937.

Trinitatis Kirke 1637–1937. Et Mindeskrift udg. af Kirkens Bestyrelse ved Fr. Weilbach. 1937.

Victor Hermansen: *Runestenene ved Rundetaarn.* Hist. Medd. om København. 3. rk. bd. II. 1937.

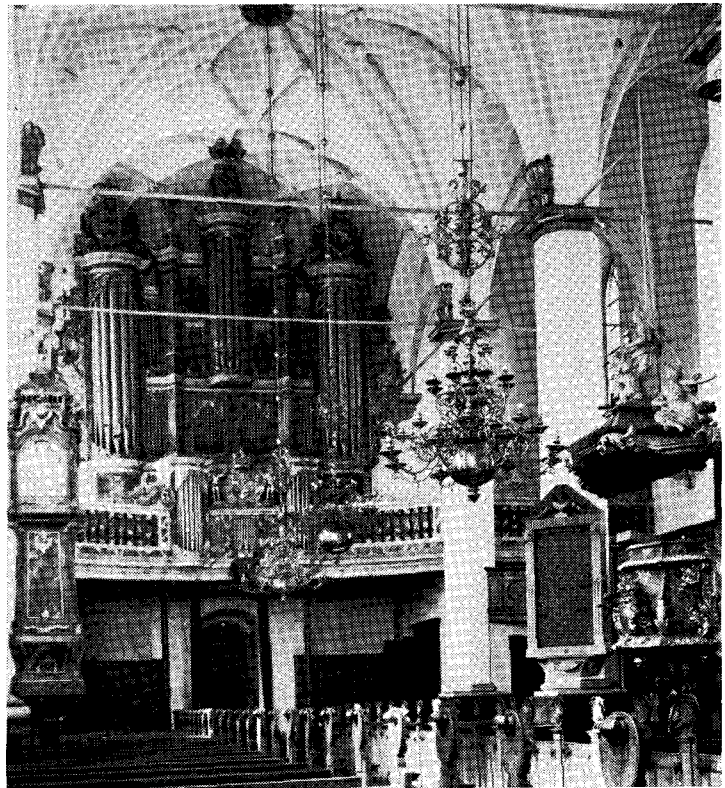
Peter Linde: *Ved Ewalds Grav.* Trinitatis Kirkeplads. 1943.

Jan Steenberg: *Rundetaarn og Sneglegang.* Udg. af Selskabet for Arkitekturhistorie. 1952.

Danmarks Kirker. Udg. af Nationalmuseet. København hft. 10–11:

Trinitatis Kirke (ved Jan Steenberg).

Jan Steenberg: *Rundetaarn.* Nationalmuseet. 1962.

Efter restaureringen

Antikvarboghandler Povl Skadhauge fortæller i den følgende artikel om de ændringer, der er sket i kirken efter istandsættelsen, som sluttede i 1982. Artiklen kan læses som en fører rundt i kirken - og kan vedlægges hæftet om Trinitatis kirke og Rundetårn, så man har de sidste oplysninger med.

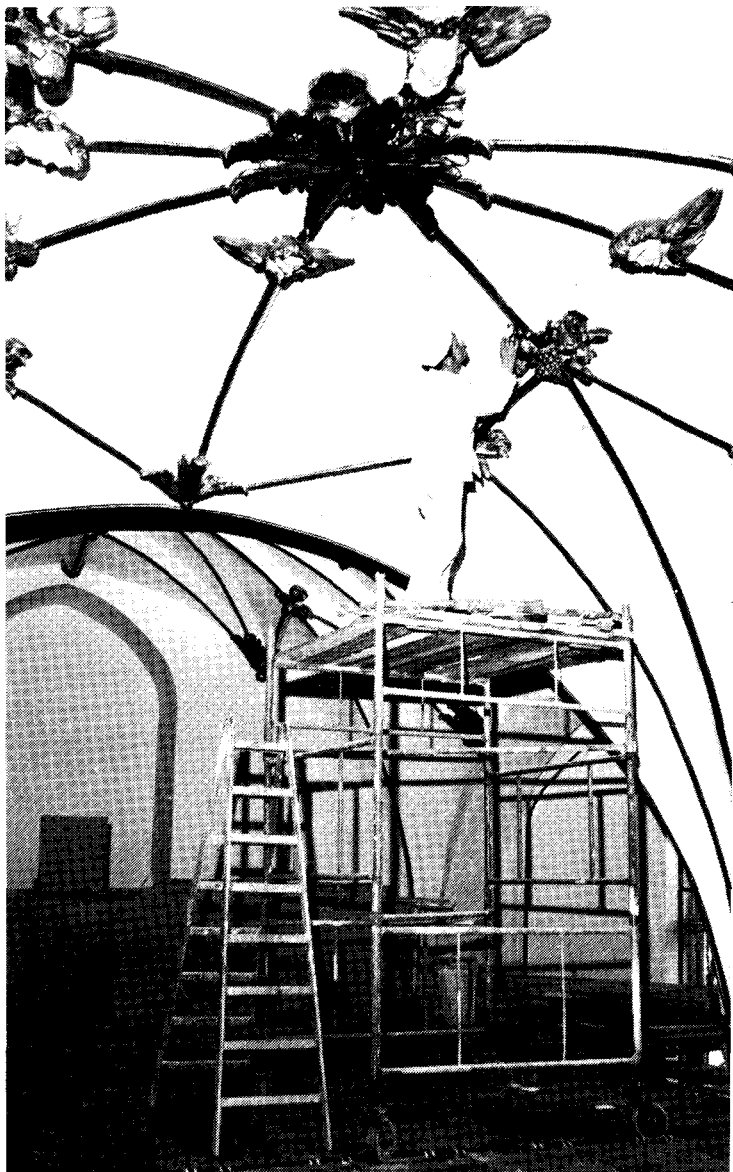
Ved restaureringen af Trinitatis kirke i 1981-82 og Rundetårn 1979-81 er der sket ændringer ved dele af bygningen og foretaget undersøgelser, der giver anledning til rettelser og tilføjelser i hæftet. Tilføjelserne henviser til sider og spalter for omtalen.

Side 6 spalte 1: Da gammel farve og kalk var fjernet fra stjernehvælvene, viste det sig, at det yderste profilled i alle hvælvningsribberne var forgyldt, ligesom også de rigt varierede stukornamenter i ribbeskæringerne var forgyldt og bemalt, ansigterne således med naturlige hudfarver, og denne genfundne rigdom blev restaureret.

Det fremgik af Nationalmuseets undersøgelser, at ribbernes guld var lagt direkte på pudslaget, og da der ikke var lagt guld på ribberne i den nye hvælvning, der var opført i stedet for den, der ved branden i 1728 blev ødelagt (se s. 7 sp. 3), bekræfter det, at forgyldningen er oprindelig. Om ændringen er sket af sparehensyn eller på grund af et andet syn på, hvorledes kirkerummet burde se ud, er uvist.

Ved genskabelsen af deres oprindelige udseende er hvælvningernes renæssancepræg kommet tydeligere frem. Ribbernes gyldne netværk samler hvælvingerne og forbinder dem med piller og mure.

S. 7 sp. 1: Efter de våbner, der er medtaget i rammen, at dømme er den heraldiske roset udført, efter at Frederik III var blevet konge. I ribbeskæ-

ringerne står fire drabanter i rustning vagt om våbnerne.

S. 7 sp. 1-2: Med forbillende i en opmaling fra 1700-årene, der er gemt under egetræsmalingen, er pulpiturene ma-

let med lysegråt rammeværk om lystmarmorerede felter.

S. 7 sp. 3: Et vidnesbyrd om den gamle brand kom frem under restaureringen, da der ved udgravning i sideskibet

blev fundet forbrændte dele af det oprindelige gulv.

S. 9 sp. 3: Da Caspar Finckes gitter ved restaureringen var nedtaget til konservering, blev det konstateret, at gitteret ved branden i 1728 må have lidt så stor skade, at nogle partier af det er blevet erstattet med dele af et andet gitter, der formodes at have været opstillet omkring tårnets indre - dengang åbne - cylinder. Ved genopsætningen har gitteret fået samme skikkelse som hidtil.

S. 14 sp. 1: "Troen"s store bog (bibelen) er desværre stjålet nogen tid inden restaureringen.

S. 15 sp. 1: Maleriet af Kristi dåb er nu hængt over indgangen fra koret til den søndre skriftestol og korsfæstelsesbilledet tilsvarende over indgangen til den nordre.

S. 22 sp. 1: I den søndre side er også stolestaderne øst for prædikestolen blevet forsynet med hynder.

S. 23 sp. 3: De fire lyskranse på pillerne ligesom de skæmmende projektører til belysning af altertavlen er taget bort. I stedet er ophængt to af kirkens arkitekter Inger og Johannes Exner tegnede kroner, der ved deres lette, yndefulde præg virker som stjernedrys.

På den nordre væg lige ved den vestre indgang blev der i 1981 på initiativ af Selskabet for Arkitekturhistorie opsat en mindetavle for arkitekten *Lauritz de Thurah* (1706-1759), hvis grav er under midterskibets gulv. Tavlen er smykket med Thurahs våben og er udført af kgl. våbenmaler Aage Wulff.

Povl Skadhauge

Supplement til Trinitatis Kirke og Rundetårn Trinitatis Kirkeblad nr. 2, 1984